

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för ekonomi

Enskilda skogsägares syn på ansvarstagande

– Drivkrafter och hinder

Private forest owners' responsibility

– Drivers and hurdles

Per Lagerlöf

Andreas Scheibenpflug

**Enskilda skogsägares syn på ansvarstagande
– Drivkrafter och hinder**

Private forest owners' responsibility
– Drivers and hurdles

Per Lagerlöf & Andreas Scheibenpflug

Handledare: Cecilia Mark-Herbert, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för ekonomi

Biträdande handledare: Lars Lönnstedt, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för skogens produkter

Examinator: Johan Gaddefors, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för ekonomi

Poäng: 30 hp

Nivå: Avancerad D

Kurstitel: Självständigt arbete i företagsekonomi D

Kurskod: EX0539

Program/Utbildning: Ekonomiprogrammet med naturresursinriktning och
Agronomprogrammet, ekonomisk inriktning

Utgivningsort: Uppsala

Publikationsår: 2010

Serienamn: Examensarbete

Nr: 610

ISSN 1401-4084

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: (business, CR, CSR, drivers, ethics, forestry, management, NIPF, SME)

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för ekonomi

Förord

Vi vill tacka de skogsägare som låtit sig intervjuas och som gjort denna studie möjlig. Vi vill också tacka den personal på Skogsstyrelsen som deltagit i studien.

Stort tack till vår handledare Cecilia Mark-Herbert som har lagt ner mycket tid och engagemang på oss och gett oss all hjälp vi kunnat önska. Ett stort tack till Lars Lönnstedt på institutionen för skogens produkter på SLU för förtroendet och den hjälp vi fått under processen.

Uppsala, maj 2010

Andreas Scheibenpflug & Per Lagerlöf

Abstract

In Sweden over 50 percent of all forest land is owned by private forest owners. The Swedish forest policy is based on independence with shared responsibilities, this means that forest owners have a responsibility that goes beyond the minimum requirements of the law. The corporate responsibility of big forest companies is relatively well known, but how this responsibility is manifested further back in the value chain and what the private owners' motives and drivers for taking responsibility are currently unknown. Research in this area is of interest for the private forest owners and their stakeholders, but also society in a broader context, which have an interest in that forests are managed in a responsible manner.

The study is aimed at examining perceived economic, social and environmental responsibility among private forest owners who live and own forest in Uppland. The term CR (Corporate Responsibility) is central in this study: it is used to describe the private forest owners' drivers and motives for taking responsibility. The study is considered exploratory; the purpose is to gather knowledge about an unknown area. Detailed information about this area was needed in order to explore and describe it. One way to get this information is to interview forest owners and experts in the area. Therefore, qualitative interviews were used for data collection method in this project.

The results show several drivers which have not previously been identified in theory. The thesis also offers a categorization of drivers specific to the three areas of responsibility; economic, social and environmental responsibility.

Sammanfattning

I Sverige ägs drygt 50 procent skogen av enskilda skogsägare. Den svenska skogspolitiken bygger på frihet under ansvar. Detta innebär att skogsbruket har ett ansvar som sträcker sig längre än de minimikrav som finns i lagen. Vilket företagsansvar de stora skogsbolagen anser sig ha och varför de tar ansvar är relativt känt, men hur detta manifesteras längre ner i värdekedjan och vilka drivkrafter enskilda skogsägare har att ta ett ökat ansvar är idag okänt. Att undersöka detta är intressant för den enskilde skogsägaren och intressenterna i dennes omvärld, men även samhället i stort som har ett intresse i att skogen förvaltas på ett ansvarsfullt sätt.

Denna studie är avgränsad till att undersöka uppfattningen om faktorer som påverkar ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar i skogsföretagande hos enskilda skogsägare som bor i Uppsala län eller Stockholms län och som äger skog i Uppsala län. CR (*corporate responsibility*) användas i denna studie som beskrivning av de enskilda skogsföretagens samhällsansvar. Studien betraktas som explorativ, där syftet är att insamla kunskap om ett okänt område. Det krävs detaljerad information om området om det ska vara möjligt att utforska och beskriva det. Ett sätt att få tillgång till det är att intervjua personer som har kunskap om området. Därför har kvalitativa intervjuer använts som datainsamlingsmetod i detta arbete. Studien är alltså explorativ med kvalitativ metodansats.

Resultatet visar på flera drivkrafter för CR som tidigare inte identifierats. Skogsägarna som intervjuats säger att de har ett moraliskt ansvar att värna om den bit natur de förvaltar. Det framkommer att de interna drivkrafterna, som kan härledas till personliga värderingar och skogsägare som individ är centrala för ansvarstagandet. Ekonomiska drivkrafter för CR är inte lika lätta att hitta. Vad gäller socialt ansvar så saknas de helt och vad gäller miljöansvar så är det få som anger att de är centrala.

Studien bidrar till ny teoribildning genom att presentera en modell som förklarar hur de faktorer som upptäckts i studien påverkar socialt och miljömässigt ansvar i skogsföretagande hos enskilda skogsägare.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 PROBLEMBAKGRUND	1
1.2 PROBLEM	1
1.3 SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR.....	2
1.4 DISPOSITION.....	3
2 METOD	4
2.1 METODANSATS	4
2.2 LITTERATURSÖKNING	4
2.3 KVALITATIVA INTERVJUER	5
2.4 REGISTRERING AV INTERVJUER.....	6
2.5 VAL AV STUDIEENHETER.....	6
2.5.1 Urval av skogsägare och genomförande av intervjuer	7
2.5.2 Urval experter.....	8
2.6 ANALYSMETOD	8
3 LITTERATURGENOMGÅNG	9
3.1 INTRESSENTMODELLEN	9
3.1.1 En typologi över intressenter	10
3.2 FÖRETAGSETIK.....	12
3.3 FÖRETAGSANSVAR.....	12
3.4 CR I SMÅ OCH MEDELSTORA FÖRETAG.....	14
3.5 SAMMANFATTNING AV LITTERATURGENOMGÅNG.....	15
4 TEORI - CR AV ETISKA OCH EKONOMISKA SKÄL	16
4.1 CR AV EKONOMISKA SKÄL.....	16
4.2 CR AV ETISKA SKÄL.....	16
4.3 PERSONLIGA VÄRDERINGAR SOM DRIVKRAFT TILL CR	17
5 EMPIRISK BAKGRUND	19
5.1 ENSKILDA SKOGSÄGARE	19
5.2 ANSVAR OCH NATURVÅRDSHÄNSYN ENLIGT SKOGSVÅRDSLAGEN	19
5.3 HÅLLBART SKOGSBRUK	20
5.4 SKOGSSTYRELSEN	21
6 RESULTAT FRÅN SKOGSÄGARE	22
6.1 DRIVKRAFTER FÖR ATT TA EKONOMISKT ANSVAR	23
6.1.1 Skogens olika värden.....	25
6.2 DRIVKRAFTER FÖR ATT TA MILJÖMÄSSIGT ANSVAR	27
6.2.1 Ekonomi	27
6.2.2 Moral.....	28
6.2.3 Estetik.....	29
6.2.4 Intresse.....	30
6.2.5 Externa drivkrafter.....	30
6.3 DRIVKRAFTER FÖR ATT TA SOCIALT ANSVAR	32
6.4 VILKA HINDER FINNS FÖR ANSVARSTAGANDE?.....	33
6.5 RESULTAT FRÅN INTERVJUER MED EXPERTER.....	37
6.5.1 SVO om enskilda skogsägare	37
6.6.2 Utmaningar för skogsbruket enligt SVO	38
7 ANALYS	40
7.1 FÖRETAGSANSVAR AV EKONOMISKA SKÄL	41
7.2 FÖRETAGSANSVAR AV ETISKA SKÄL	42
7.3 PERSONLIGA VÄRDERINGAR SOM DRIVKRAFTER TILL CR	43

8 DISKUSSION	44
8.1 VILKA DRIVKRAFTER FINNS FÖR ATT TA ANSVAR UTÖVER VAD LAGEN KRÄVER?	44
8.1.1 Överensstämmelse med teorin.....	44
8.1.2 Avvikelse från teorin.....	45
8.1.3 Komplettering av teorin	46
8.2 VILKA HINDER FINNS FÖR ANSVARSTAGANDE?.....	48
9 SLUTSATSER OCH FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	50
9.1 VILKA FAKTORER PÅVERKAR ANSVARSTAGANDE.....	50
9.2 FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING	51
REFERENSER	53
<i>Litteratur och publikationer</i>	53
<i>Internet</i>	55
<i>Personliga meddelanden</i>	56
BILAGA 1: INTERVJUGUIDE	57
BILAGA 2: INTERVJUPERSONER	59
BILAGA 3: BREV TILL SKOGSÄGARE	60

1 Inledning

I det första kapitlet presenteras studiens huvudproblem, följt av syfte och avgränsningar. Sist presenteras arbetets fortsatta disposition.

1.1 Problembakgrund

På 1600-talet förbrukades så mycket ved i gruvorna och kol vid järnbruken att det på många ställen i Mellansverige i anläggningarnas omgivning blev brist på skog efterhand. I inre Norrland stod skogarna länge nästan orörda, men mot slutet av 1800-talet bedrevs där allt intensivare avverkning av grova träd för sågverkens räkning. Någon egentlig vikt fästes inte vid återväxten av skog, och verksamheten hade inte sällan karaktären av rovdrift. Först med 1905 års skogsvårdslag infördes krav på att den som avverkar skog också ansvarar för att en ny skogsgeneration växer upp (Bernes, 2001).

Svensk skogsindustri har haft stor betydelse för både den svenska ekonomin och sysselsättning. Tidigare utvanns ved, träkol och tjära. I dag går majoriteten av råvaran till massaved, sågat virke eller bränsle (Ingemarson, 2004, s.10).

Olika industrier påverkar genom sin verksamhet miljön och människor i varierande grad. Som följd varierar även samhällets förväntningar på ansvarstagande mellan olika industrisektorer. Skogsindustrin är speciell i det avseendet att den är beroende av en resurs som många människor har en stark relation till. En vanligt förekommande värdering är att skogar ska bevaras orörda, vilket gör att skogsindustrin granskas hårdare än andra branscher av media och oberoende organisationer (Panwar & Hansen, 2008, s.70).

Till följd av skogens ekonomiska betydelse och den hårda granskningen är ett ansvarsfullt brukande av skogen en viktig fråga. Detta kombinerat med skogsindustrins stora användning av skogsråvara och miljöpåverkan gjorde att skogsbolagen tidigt fick en stor roll inom företagsansvarstagande (Vidal & Kozak, 2008, s.2). Bolagen äger dock bara cirka 50 % av den totala svenska skogsarealen, resten ägs av privatpersoner (enskilda skogsägare) (www, Skogsstyrelsen, 1). Sammantaget har därför de enskilda skogsägarna också en stor påverkan på miljö och ekonomi.

Skogsägarens ansvar är idag större än vad som skrevs i 1905 års skogsvårdslag. De enskilda skogsägarna måste i sitt brukande av skogen beakta alla de nyttor som skogen förser samhället med. Emellertid är forskning rörande de enskilda skogsägarnas samhällsansvar outvecklad.

1.2 Problem

Under de senaste årtiondena har stora förändringar skett i företagens omvärld. Normer och attityder i samhället har förändrats på ett sådant sätt att företag förväntas ta allt större samhällsansvar (Perigot & Rioja, 2005, s.6). Men debatten och forskningen om företagens roll i samhället fokuserar på de företag som vanligtvis förknippas med välkända varumärken. En sådan inriktning bortser från den stora majoriteten av företag, det vill säga mindre och medelstora företag, och deras kapacitet (*ibid.*).

Det finns idag mycket forskning om *Corporate Responsibility* (CR), företagsansvar på svenska, och det finns många definitioner av vad CR står för idag (jmf Dahlsrud, 2007). Gemensamt för de frekvent förekommande definitionerna i företagsekonomisk litteratur är att de innehåller de tre dimensionerna, ekonomisk, socialt och miljömässigt ansvar, samt att CR bygger på frivillighet och ökat ansvar gentemot företagets intressenter (*ibid.*). Idag associeras CR med hållbarhetsrörelsen (van Marrewijk, 2003). Hållbarhetskonceptet och CR har utvecklats separat, men i början av nittiotalet utvecklades teorier om hur socialt välbefinnande, ekonomisk utveckling och skyddandet av miljön hängde samman. I slutet av nittiotalet började den privata sektorn att ta till sig detta nya synsätt. Likt hållbarhet, delas CR in i tre dimensioner av ansvar: ekonomiskt, socialt och miljö. Då de tre dimensionerna i CR sammanfaller med grunderna i hållbar utveckling kan CR anses vara ett verktyg för att implementera hållbarhet i företagets aktiviteter (van Marrewijk, 2003).

Perigot och Rioja (2005) menar att företagets samhällsroll i grunden handlar om att uppfylla lagens krav. CR handlar om företags beslut och om hur de kan gå längre än vad lagen kräver i sin verksamhet och i interaktionen med andra. Alla aktörer i samhället, medborgare eller företag, måste respektera de förpliktelser som lagar och regler medför. Samtidigt finns det förväntningar på varje aktör grundat på samhällets värderingar och moral. Förväntningar och förpliktelser är två skilda saker (*ibid.*, s.4). För företag är förväntningar inte grundade i lag, men de måste ändå hanteras på något sätt.

Flera av de stora svenska skogsbolagen har idag uttalade hållbarhetsmål och strategier för hur samhällsansvar ska implementeras. Företags hållbarhetsarbete är ett vanligt studieområde inom företagsekonomi, där flera av de stora skandinaviska skogsbolagens har studerats (se exempelvis Raditya, 2009; Mikkilä, 2008). Flera olika faktorer gör CR viktigt för skogsbolag. För det första har skogen alltid försett människor med en rad nyttor, från kulturella och religiösa till en rad ekonomiska och miljörelaterade tjänster. För det andra, har många skogsbolag implementerat CR-strategier för att visa att de är engagerade i hållbar utveckling eller för att minska risker relaterade till negativ kritik från allmänheten eller andra intressenter (Vidal & Kozak, 2008).

Den svenska skogspolitikerna bygger på frihet under ansvar. Detta innebär att skogsbruket har ett ansvar som sträcker sig längre än de minimikrav som finns i lagen (www, Skogsstyrelsen, 2, 2010). Vilket företagsansvar de stora skogsbolagen anser sig ha och varför de tar ansvar är relativt känt, men hur detta manifesteras längre ner i värdekedjan och vilka drivkrafter enskilda skogsägare har att ta ett ökat ansvar är idag okänt. Att undersöka detta är intressant för den enskilde skogsägaren och intressenterna i dennes omvärld. Men även samhället i stort som har ett intresse i att skogen förvaltas på ett ansvarsfullt sätt.

1.3 Syfte och avgränsningar

Syftet med uppsatsen är att identifiera faktorer som påverkar ansvarstagande i företagsverksamheten hos skogsproducenter. Underliggande forskningsfrågor av speciellt intresse är bland annat:

- Vilka drivkrafter finns för att ta ansvar utöver vad lagen kräver?
- Vilka hinder finns för ansvarstagande?

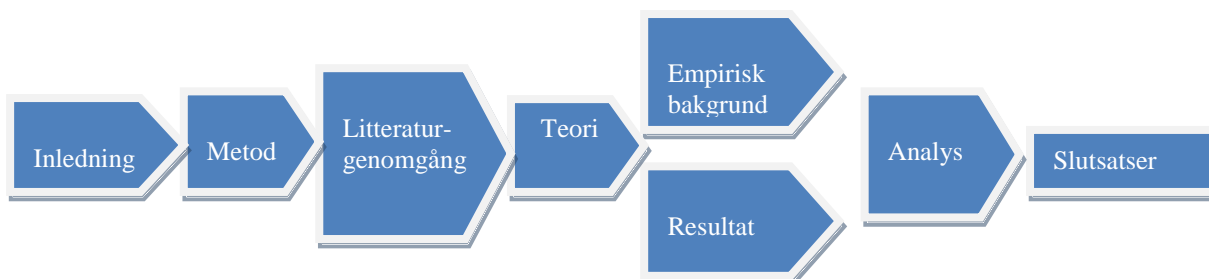
Studien är avgränsad till att undersöka vilket ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar hos enskilda skogsägare som bor i Uppsala län eller Stockholms län och som har skog i Uppsala län. Ett delsyfte med denna uppsats är att fylla ut den kunskapslucka som finns i dag inom forskningen om CR i små företag.

Olika termer kan användas för att beskriva företags samhällsansvar. Även om termen CSR (*corporate social responsibility*) förekommer oftare inom företagsekonomisk litteratur, kommer termen CR (*corporate responsibility*) användas i denna studie som beskrivning av de enskilda skogsföretagens samhällsansvar. Båda termerna relaterar till ekonomiskt, socialt, och miljömässigt ansvarstagande, men CR anses här passa bättre då CSR kan ge intrycket av att endast de sociala aspekterna betonas.

Den teoretiska grund som denna studie bygger på är baserat på den forskning som finns om CR i allmänhet och CR i mindre företag i synnerhet. Studien betraktas som explorativ, där syftet är att insamla kunskap om ett okänt område, därför har studien ingen teoretisk avgränsning.

1.4 Disposition

Arbetes struktur tydliggörs genom figur 1 som visar hela arbetets disposition. Läsaren kan där se hur de olika delarna förhåller sig till varandra. I inledningen presenteras själva problemområdet och problematiken kring CR och små företag. Inledningen avslutas med uppsatsens syfte och de forskningsfrågor som arbetet ämnar svara på. I metodkapitlet motiveras valet av metod för arbetet med syftet som utgångspunkt. I litteraturgenomgången presenteras det aktuella kunskapsläget mer ingående, hur långt vetenskapen har kommit och var denna uppsats ämnar ta vid. Litteraturgenomgången har också den funktionen att den visar på vilka teorier som är relevanta att ta upp i det kommande teoriavsnittet. I teorikapitlet presenteras det teoretiska ramverk som kommer att användas i analysen. Detta för att spegla de resultaten som undersökningen genererat.

Figur 1. Illustration över arbetets disposition.

I empirisk bakgrund finns information som läsaren behöver för att förstå den värld som den enskilde skogsägaren befinner sig i. De resultat som studien genererat presenteras i kapitlet *Resultat*. Kapitlen *Empirisk bakgrund* och *Resultat* ligger till grund för analysen. I efterföljande del diskuteras teorin i ett större perspektiv och uppslag som kan användas i vidare forskning presenteras. Sist i arbete finns de slutsatser som arbetet genererat.

2 Metod

I detta kapitel presenteras metodvalet för litteraturgenomgång, insamling av empiriskt material samt analys av materialet. I kapitlet, och i fortsättningen av arbetet, kommer enskilda skogsägare att refereras till som enbart skogsägare.

2.1 Metodansats

Uppsatsens empiriska problemställning var utgångspunkt vid valet av undersökningsupplägg och metod för empiri-insamling. Olika typer av problemställningar lämpar sig nämligen för olika typer av undersökningsupplägg och metoder (Jacobsen, 2002). Problemställningar konkretiseras vanligtvis i forskningsfrågor eller hypoteser som kan delas in i variabler, värden och enheter. En sådan konkretisering förutsätter dock att det finns en viss kunskap om vilka variabler, värden och enheter som kan vara intressanta att undersöka. I de fall kunskap inte finns är det inte möjligt att sätta upp klara hypoteser som kan prövas. En sådan undersökning kommer att ha en problemställning som snarare liknar en öppen fråga – dessa kallas då för explorativa undersökningar eller studier (Patel & Davidson, 2003, s. 12). Syfte med dem är att generera kunskap om ett fenomen genom att undersöka det och utveckla teori om fenomenet som sedan kan prövas av andra genom exempelvis hypoteser.

Då knapphändig kunskap funnits om det område som denna studie undersökt kan denna studie sägas vara en explorativ ansats med ett beskrivande syfte (Jacobsen, 2002, s. 56-57). Syftet är att beskriva enskilda skogsägars drivkrafter till att ta social, ekonomisk och miljömässigt ansvar samt att ge förslag till vidare forskning på området. Jacobsen (2002) menar att det krävs detaljerad information om området om det ska vara möjligt att utforska och beskriva det. Ett sätt att få tillgång till det är att intervjua personer som har kunskap om området. Därför har kvalitativa intervjuer använts som datainsamlingsmetod i detta arbete. Studien är alltså explorativ med kvalitativ metodansats. En mer ingående beskrivning av genomförandet studiens olika faser följer nedan.

2.2 Litteratursökning

En litteraturgenomgång av det aktuella forskningsområdet gjordes. Av de databaser som använts kan Jstor, Emerald, Science direkt nämnas som de viktigaste. Databaserna är mycket omfattande men för att inte missa viktiga artiklar gjordes också en kompletterande sökning med sökmotorn Google Scholar. De sökord som användes finns listade i tabell 1. För att inte missa viktig litteratur användes synonymer, exempelvis både CR och CSR.

Tabell 1. Sökord som användes vid litteratursökningen

TX All Text		TX All Text		TX All Text
CR	och	SME	och	DRIVERS
CSR		NIPF		MOTIVES

I tabell 1 beskrivs tillvägagångssättet för artikelsökningen. Resultatet av artikelsökningen utmynnande i kapitlen teoretisk bakgrund och empirisk bakgrund, men den gav också vägledning i valet av teorier. Teorier om drivkrafter för CR är de teorier som skapar det teoretiska ramverk genom vilket de enskilda skogsägarnas drivkrafter för CR kunde analyseras.

2.3 Kvalitativa intervjuer

En kvalitativ datainsamlingsmetod styr respondenternas svar i mindre utsträckning än en kvantitativ metod, där forskaren på förhand är tvungen att välja vad som är intressant att ställa frågor om (Jacobsen, 2002). Jacobsen (*ibid.*, s. 142) skriver vidare att en "kvalitativ metod sätter få begränsningar på vad de svar en uppgiftslämnare kan ge". Detta betyder att en kvalitativ datainsamlingsmetod ger underökningsobjektet större möjlighet att definiera vad som är relevant och riktigt för dem själva, vilket ger insamlad data hög intern giltighet. Då tidigare forskning på området som denna uppsats behandlar inte fanns var det viktigt att välja en metod för datainsamlingen som gjorde det möjligt att få en så bred bild av området som möjligt. Jacobsen (2002, s. 145) menar att "[d]en kvalitativa metoden är ofta lämplig för att skapa större klarhet i ett oklart ämne och att få fram en *nyanserad* beskrivning av det." Han skriver vidare att "kvalitativa metoder, eftersom de är öppna för nya impulser, är lämpligast när vi ska utveckla teorier och hypoteser." (Jacobsen 2002, s. 146). Med anledning av vad som anförts ovan föreföll en kvalitativ datainsamlingsmetod vara den lämpligaste att använda för att uppfylla syftet med denna uppsats.

Individuella intervjuer är en vanlig kvalitativ datainsamlingsmetod (Kvale, 1997). Det är också den som använts i som datainsamlingsmetod i detta arbete. Den individuella intervjun bedömdes vara den mest ändamålsenliga metoden då intervjupersonerna var geografiskt utspridda. Att samla dem till gruppintervjuer hade vara svårt att motivera, med tanke på att det är mer resurskrävande och att det var deras enskilda åsikter som var intressanta. I ett fall har dock en gruppintervju genomförts och det var i det fallet där en person ägde skog tillsammans med sina fyra barn. Den ägandeformen är vanlig i och att den finns representerad i det empiriska materialet ökar arbetets relevans.

Vanligtvis är en intervju mer eller mindre strukturerad (Kvale, 1997). Under en strukturerad intervju ställs på förhand uppsatta frågor från en intervjuguide till intervjupersonen. Guiden är en samling frågor kopplade till teori eller fokusområden som avses behandlas under intervjun. Även följdfrågor kan vara nedskrivna på förhand. Kvale (1997, s. 121-122) skriver att om en intervjusituation är spontan så är det större sannolikhet att man får spontana och oväntade svar, vilket är något som forskaren vill ha. En intervjuguide kan ha en hämmande effekt på spontaniteten om den används på ett sätt som låser intervjuaren vid att ställa på förhand uppställda frågor i en viss ordning. Den kan i stället utformas så att den täcker in vissa huvudområden med frågor till varje område, men det ska vara möjligt för intervjuaren att gå utanför guiden och ställa de frågor som är relevanta i situationen. Om en intervjuguide används är det ideala att hålla en balans mellan en strikt användning av intervjuguiden och att driva i väg för långt från det relevanta ämnet. En stark fördel med att använda en intervjuguide är att det blir lättare att analysera informationen i analysfasen då informationen till viss del redan är kategoriserad.

I denna undersökning användes en teorikopplad intervjuguide. Guiden bygger på en litteraturgenomgång och innehöll ett antal fokusområden med tillhörande frågor och möjliga följdfrågor. Fokusområdena var de tre grundpelarna i CR: ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar. I intervjusituationerna har dock möjligheten att ställa de följdfrågor som i situationen bedömts som relevanta inte begränsats. Detta för att skapa mer dynamik i intervjun och få mer spontana svar. Den intervjuguide som använts finns som bilaga 1 till arbetet.

Då intervjuteknik är svår att lära sig annat än genom praktik genomfördes en pilotintervju. Studiens uppdragsgivare, professor Lars Lönnstedt, ställde upp på att agera

enskild skogsägare så att intervjuguiden kunde testas och revideras innan den första riktiga intervjun genomfördes. Detta var till stor hjälp och Lönnstedt kunde med sin stora erfarenhet av intervjuteknik och enskilda skogsägare ge värdefulla förbättringsförslag.

Ett problem med att fråga enskilda skogsägare om vilka CR- åtaganden de tar i sin verksamhet är att de kan sakna kunskap om begreppet eller hur det relaterar till deras verksamhet. För att lösa detta användes inte det begreppet CR uttryckligen under intervjuerna med skogsägarna. Begreppet operationaliserades i stället och bröts ner till frågor av mer vardaglig karaktär som behandlade områdena socialt, ekonomiskt och miljömässigt ansvarstagande i skogsbruket.

2.4 Registrering av intervjuer

Enligt Kvale (1997, s. 149) är den vanligaste metoden för registrering av intervjuer bandinspelningen och följande utskrift. Vad som måste stå klart för forskaren är att utskriften endast är en representation av verkligheten och måste behandlas som en sådan. Kvale (1997, s. 149-152) jämför en utskreven intervju med en karta. Olika kartor över samma område kan se mycket olika ut beroende på vilket ändamål kartan ska användas till. Samma resonemang kan föras kring en utskrift av en intervju. Den kan vara mycket noggrann och återge andningspauser och tonläge, men den kan också vara skriven som ett referat vars syfte endast är att fånga intervjupersonens berättelse på ett sätt som sedan är lätt att läsa. Det som forskaren aldrig får glömma är att utskriften alltid kommer att vara en förenklad och relativt torftig representation av den verkliga situationen. Ett sätt att förhålla sig till detta är att använda det utskrivna materialet som ett sätt att ”minnas och återuppliva det personliga samspelet i intervjusituationen” (*ibid*, s. 154), något som författarna till denna studie har tagit tillvara på.

I valet av hur forskaren ska välja att skriva ut sin intervju bör denne, enligt Kvale (1997, s. 152), fråga sig: ”Hur ser utskriften ut som lämpar sig för mitt forskningssyfte?”. När denna fråga ställdes under förberedelserna till detta arbete valdes en utskriftsmetod som resulterar i en text som återgav de huvuddrag som framförts i intervjun. Vissa meningar som intervjupersonerna sagt som lämpat sig väl att använda som citat för att i empiriavsnittet belysa viktiga poänger har skrivits ner ordagrant. Efter varje intervju har en sammanfattning skickats per e-post eller vanlig post till respektive intervjuperson för godkännande och för att säkerställa att tolkningen är korrekt. Intervjuade personer redovisas i bilaga 2.

2.5 Val av studieenheter

För att få information om de enskilda skogsägarna ansvarstagande behövdes ett antal skogsägare väljas ut som kunde lämna information om detta. Då studien avgränsats till skogsägare som äger skog i Uppsala län var det denna population som var aktuell att välja ifrån. För att bredda bilden av de enskilda skogsägarna valdes också ett antal experter på området för intervju. Hur urvalet av studieenheter från dessa två populationer gjordes beskrivs nedan i avsnitt 2.5.1 och 2.5.2.

Det har inte varit möjligt att intervjua alla personer som kan ha något viktigt att säga om CR bland skogsägare. Hade det varit möjligt hade det inte ändå inte varit en bra idé då antalet intervjuer och mängden data skulle ha blivit allt för stor att analysera. Kvale (1997, s. 99) framhäver att intervjuernas kvalitet är det som är viktigt, inte hur många intervjuer som genomförs. Det är dessutom så att ett forskningsprojekt begränsas av de

resurser som finns tillgängliga. Ett stort antal intervjuer kan ta så mycket resurser i anspråk att analysen av materialet blir lidande. Ett litet antal välgenomförda intervjuer är alltså att föredra framför ett stort antal om det inte finns resurser så det räcker. Vidare kan en studie efter ett antal intervjuer nå empirisk mättnad, det vill säga att intervjupersonerna upprepar svar som framkommit i tidigare intervjuer. När detta inträffar är ytterligare intervjuer inte befogade. När denna punkt inträffar är olika bland studier, men huvudpoängen med detta är att en studie inte nödvändigtvis blir bättre ju fler intervjuer den baseras på. Av dessa anledningar har antalet intervjuer begränsats till sammanlagt 13 (tio skogsägare och tre experter).

Här kan det vara på sin plats att påminna om att denna studie är explorativ och syftar till att utforska ett område som vetenskapen vet relativt lite om. Av den anledningen har ett urval av studieenheter gjorts baserat på hur ”riklig och god information” (Jacobsen, 2002, s. 199) som personen har antagits kunna lämna. Urvalet av studieenheter är alltså inte slumpmässigt, vilket gör att studiens resultat inte kan generaliseras. Däremot kan en väl insatt läsare tolka resultaten utifrån sina egna erfarenheter.

2.5.1 Urval av skogsägare och genomförande av intervjuer

Med hjälp av GIS-experten Pär Nyman på Skogsstyrelsens enhet för geografisk information togs en förteckning fram över de enskilda skogsägare som äger skog i Uppsala län. De delades in i fyra kategorier efter storlek på skogsfastigheten och om de bodde på fastigheten eller ej. I tabell 2 finns en översiktlig bild av kategorierna och hur många skogsägarenheter som totalt ingår i varje kategori.

Tabell 2. Enskilda skogsägare som äger skog i Uppsala län fördelat på skogsareal och boendeform

Indelning av enskilda skogsägare	skogsareal	
	50-100 ha	>250
Bor på fastigheten	756	44
Bor ej på fastigheten	118	15

Genom denna kategorisering täcks enskilda skogsägare som har stora skogsfastigheter ställas och de som har mindre skogsfastigheter in. Också de som bor på fastigheten och de som inte gör det finns representerade.

Fem personer ur varje kategori valdes ut, alltså sammanlagt 20 personer. För att säkerställa att det var de utvalda som fattade beslut rörande skogen så valdes endast skogsägare ut som ägde sin skog till 100 %, dock med ett undantag där ägandegraden var 25 %. I det fallet var det de vuxna barnen som ägde resterande andelar. Två av ägarna var närvarande vid intervjun och förde allas talan. För att få representanter från båda könen valdes både kvinnor och män ut ur populationen. Att undersökningen är avgränsat till enskilda skogsägare bosatta i Uppsala län och Stockholms län är en praktisk avgränsning då de ligger nära SLU Uppsala där författarna till denna studie befinner sig.

Ett brev skickades till de utvalda personerna med en förfrågan om de ville ställa upp på undersökningen. Brevet finns i bilaga 3. Efter cirka två veckor kontaktades de och intervjuer bokades in. Alla hade inte möjlighet att ställa upp, men minst två personer från varje kategori bokades in för intervju. Endast två kvinnor ställde upp på intervju. Det hade varit önskvärt med fler, men det fanns inte tid att skicka ut nya förfrågningar. En överväldigande majoritet av de enskilda skogsägarna i kategorierna är dessutom män, vilket gjorde det relativt svårare att få tag på kvinnor som kunde tänka sig att ställa upp. I bilaga 2 finns en förteckning över vilka enskilda skogsägare som intervjuats samt en översikt över hur många i varje kategori som intervjuats. Utskrifterna av intervjuerna

validerades genom att intervjuerna summerades och skickades till de intervjuade för godkännande och bekräftelse.

2.5.2 Urval experter

Experter att intervjua valdes ut delvis genom rekommenderat urval från professor Lars Lönnstedt. Han ansåg att Skogsstyrelsens skogskonsulenter skulle intervjuas då de har en tät kontakt med de enskilda skogsägarna. Tre skogskonsulenter intervjuades, varav två från kontoret i Uppsala och en från kontoret i Tierp. De fick uttala sig om vilka drivkrafter de tror att skogsägare har att ta mer ansvar än vad lagen kräver. I och med att de genom sitt yrke har en god kännedom om enskilda skogsägare är deras utsagor om dessa ett sätt att öka bredden på det empiriska materialet. Intervjuerna med experterna har även kvalitetssäkrande funktion, då de har stor kunskap om skogsbruket i Uppsala län, och på så sätt validera det som skogsägarna i underökningen säger och på så sätt indikera vilka drivkrafter som väger tyngre än andra. De har också ett annat perspektiv än vad skogsägarna har, vilket kan bidra med extra bredd i det empiriska materialet. En förteckning över de intervjuade skogskonsulenterna finns i bilaga 2.

2.6 Analysmetod

Analysen baseras på Coffey & Atkinson (1996) metod för tolkning av kvalitativ data. Efter att intervjuerna skrivits ut kodades de. De fragment av text i olika intervjuutskrifter som visade på upprepningar, berättade om samma sak eller koncept samlades på detta sätt i kategorier. Hela datasetet hackades alltså upp i fragment och sattes ihop tillsammans med data som berättade om samma sak. Materialet sorterades sedan under de tre forskningsfrågorna:

- Vilka drivkrafter finns för att ta ansvar utöver vad lagen kräver vad gäller:
 - o Ekonomiskt ansvar
 - o Miljöansvar
 - o Socialt ansvar
- Vilka hinder finns för ansvarstagande?

En viktig del av analysarbetet i en kvalitativ undersökning är att koda och att skapa meningsfulla kategorier (Coffey & Atkinson, 1996, s. 26). Det är så att säga en del av analysen som tar sin början redan i sammanställningen av det empiriska materialet. Forskaren får redan under intervjuerna idéer om vad som påverkar skogsägarnas ansvarstagande. En analys kan alltså sägas redan vara påbörjad i kapitlet 6 i och med att materialet är kategoriserat och sorterat. Det är dock inte förrän i *Analys* som resultaten speglas mot den teori som presenterats i teorikapitlet.

3 Litteraturgenomgång

I det här kapitlet presenteras etik och ansvar i relation till företagande. Etik, eller företagsetik, är ett separat studieområde inom företagsekonomi. Det här arbetet kommer inte gå på djupet i företagsetik, utan begreppet kommer att beskrivas inledningsvis som en introduktion till forskning om CR. Ett problem som blivit tydligt i litteraturstudien är att begreppet CR varierar mellan branscher och mellan länder. Alltså, är definitionerna, effekter, nackdelar och fördelar som beskrivs i relaterade artiklar inte alltid generaliserbara. Av den anledningen kommer pratiska exempel på CR i detta kapitel att begränsas. I början av kapitlet beskrivs intressentteori för att ge kontext till övriga teorier. Litteraturgenomgångens syfte är att ge arbetet en teoretisk inramning.

3.1 Intressentmodellen

En organisation kan ses som en arena för intressestrider (Jacobsen & Thorsvik, 2002, s. 197). Sociala grupper eller individer i och runt om en organisation har olika intressen som de vill ha tillgodosedda av organisationen. Inom organisationen finns exempelvis anställda som kan ha som intresse att få hög lön, ägare som vill ha maximal avkastning på kapital, en styrelse som vill maximera sin bonus och en mängd andra grupper. Utanför organisationen finns det också grupper som på liknande sett har intressen i företaget. Det kan vara en mängd olika aktörer som vill påverka eller som blir påverkade av organisationen och därför har ett intresse i den. Det kan exempelvis vara distributörer, kunder, kommunpolitiker och myndigheter. En organisation har begränsade resurser och kan därför omöjligt tillgodose alla intressenters krav. Hade de obegränsade resurser kan det dock fortfarande vara omöjligt eftersom intressenter kan ha intressen som står i motsats till varandra. Det kan även finnas intressenter som vill skada organisationen på olika sätt. Organisationen måste alltså känna till vilka intressenter som omger dem för att kunna och avväga vilka intressenter som är viktigare än andra att tillgodose.

För att kartlägga vilka intressenter en organisation har används intressentmodellen. Modellen gjordes känd av R. Edward Freeman (1984) genom boken ”*Strategic management : a stakeholder approach*”. Denna bok utgör grunden för förståelse av intressentteori. Till att börja med definierar Freeman (1984, s. 64) begreppet intressent (*stakeholder*) så här:

A stakeholder in an organization is (by definition) any group or individual who can affect or is affected by the achievement of the organization's objectives.

Denna definition är bred, vilket visar på hur stor bredd det finns på de olika aktörer som direkt eller indirekt kan påverka eller påverkas av organisationen. För att kategorisera intressenterna i modellen ytterligare skiljs interna och externa intressenter åt. Denna distinktion visar på vilka intressenter som finns innanför respektive utanför organisationen. Generellt har organisationen mer kontroll över de intressenter som befinner sig i organisationen då den förfogar över maktmedel som lön. De enskilda skogsägare har i många fall ingen anställd utan driver själv verksamheten, vilket får till följd att det inte finns andra interna intressenter än skogsägaren själv. I figur 2 finns modellen avbildad med distinktionen mellan interna och externa intressenter.

Figur 2. Figur över en organisations externa och interna intressenter (egen version enligt Kotler 2000, s. 40-47).

Utöver denna distinktion kan också en göras mellan direkta och indirekta intressenter göras (Grafström *et al.*, 2008, jmf Buchholtz & Carroll, s. 87). Direkta intressenter är intressenter som är nödvändiga att tillfredsställa för organisationens överlevnad. Dessa kan exempelvis vara kunder, anställda, finansiärer och ägare. Indirekta intressenter är de som inte direkt kan påverka företagets överlevnad. Media, myndigheter och intresseorganisationer är sådana aktörer som ofta kategoriseras som indirekta, men det visar sig snart att denna uppdelning är problematisk (Grafström *et al.*, 2008, s. 68). I medias fall så kan den rapportering som media bedriver göra att kunder aktivt väljer bort en organisations produkter, vilket gör att den indirekta påverkan är i själva verket livsviktig för organisationen att hantera (Grafström *et al.*, 2008, s. 68). Uppdelningen säger alltså inte något om hur viktig en intressent är att ta hänsyn till. Inte heller är det en fast uppdelning – en intressent som är indirekt i dag kan snabbt bli en direkt aktör. Detta samtaget gör att organisationer måste bevaka sin relation till både indirekta och direkta aktörer.

3.1.2 En typologi över intressenter

Som tidigare nämnts så kan eller bör inte en organisation tillmötesgå alla olika intressenter vilket har skapat ett behov av teorier som förklarar vilka intressenter som är viktigare att tillmötesgå än andra. Freemans (1984) intressentmodell är inte mycket hjälp i detta avseende då den inte sorterar intressenterna på något meningsfullt sätt. Den erbjuder visserligen möjligheten att skilja mellan interna och externa intressenter, men den säger oss inget om vilken intressents krav som prioriteras högre än någon annans av företaget. Mitchell *et al.* (1997) har utvecklat en teoretisk modell som de menar löser detta problem då den ordnar intressenter på ett sätt som är meningsfullt för en organisation. Modellen kan sägas vara tvådelad då den både är en typologi över intressenter samtidigt som den pekar på vilka organisation som företaget kommer att ta hänsyn till.

Typologin delar in intressenter efter tre egenskaper som de kan ha olika mycket av: makt i relation till företaget, legitimitet i sina krav och hur brådskande kraven är som de ställer. Desto mer en intressent har av dessa egenskaper, desto viktigare är de att ta hänsyn till för organisationen. Dessa tre egenskaper förklaras nedan:

Makt

En intressent som har makt i den utsträckning den kan tvinga motparten i relationen att tillmötesgå dennes vilja trots att motparten inte egentligen vill det (Mitchell *et al.*, 1997, s. 867). Det kan handla om att en part har tillgång och kontroll över medel som möjliggör fysisk bestraffning, symboliska eller manifesta belöningar eller sanktioner. En intressent kan alltså ha makt i en relation utan att för den skull behöva utnyttja de maktmedel den förfogar över för att få sin vilja igenom.

Legitimitet

Mitchell *et al.* (1997, s. 866) använder sig av Suchmans (1995) definition av legitimitet. Legitimitet definieras som något en entitet har om dess handlingar är ”desirable, proper, or appropriate within some socially constructed system of norms, values, beliefs, and definitions”. Legitimitet är alltså en social konstruktion som delas av mer än en person, men som samtidigt kan vara olika på olika analytiska nivåer i samhället. Det som ses som legitima krav inom en grupp kan skilja sig från en annan grupp eller samhället i stort. Intressenter som på grund av sina formella legala rättigheter och direkta relation till organisationen anses vanligtvis ha hög legitimitet är ägare, anställda och kunder (Buchholtz & Carroll, 2008, s. 89). Intressenter som har en mer indirekt relation till organisationen såsom intresseorganisationer, media och konkurrenter anses ofta ha mindre legitimitet (*ibid*). Det bör poängteras att det är organisationen själv som avgör vilka av deras intressenter som har legitima krav.

Mitchell *et al.* (*ibid.*) tillägger att legitimitet ofta är något som nämns i samband med makt. Har en intressent både makt, i relationen till företaget, och legitimitet så har intressenten auktoritet, men makt och legitimitet skall fortfarande ses som åtskilda egenskaper.

Brådskande karaktär

Som en tredje faktor till hur viktig en intressent är lägger Mitchell *et al.* (1997, s. 867) *urgency* som närmast kan översättas till ”brådskande karaktär”. Ju mer brådskande kraven som intressenten ställer är desto mer kommer dennes krav att prioriteras av organisationen på bekostnad av andra intressenter.

Vad som är viktigt att komma ihåg är att denna modell som Mitchell *et al.* (1997, s. 870) målar upp är dynamiskt. Det är lätt att tänka sig: makt, legitimitet och brådskande karaktär är något som kan förändras över tid. En intressent kan, så att säga, ha olika mycket makt och legitimitet vid olika tidpunkter och därför vara olika viktig. Hur mycket av dessa olika faktorer en intressent har är inte något som objektivt går att mäta. Alla tre faktorer, menar Mitchell *et al.* (1997, s. 868) är sociala konstruktioner och en intressent behöver inte vara medveten om hur mycket av de olika faktorerna den tillskrivs av en organisation.

3.2 Företagsetik

Under de senaste decennierna har intresset för etik och moral inom företagsekonomisk litteratur ökat (Jacobsen & Thorsvik, 2002, s.185). Orsaken till detta har flera förklaringar. Några är utvecklingen och användningen av ny teknik och nya produktionsätt, globalisering, internationalisering och avreglering av marknader samt ökad kunskap om miljöproblem. Lindfelt (2006) menar att uppkomsten av etiska frågor inom företagsekonomin kan ha sin förklaring i ett paradigmskifte, en ny världsbild. Detta skifte har medfört nya sätt att se på hur företag fungerar, hur ekonomiskt värde skapas och hur aktörer på marknaden kan tolkas och förstås.

Etik spelar en strategisk roll i vissa affärsrelationer; främst i relationen med investerare och underleverantörer, men även i relationer med andra intressenter så som kunder och NGO:s¹ (Lindfelt, 2006). Etiska uppförandekoder som ett företag satt upp är en kanal där detta kommer till uttryck, men företagsetik kan även komma till uttryck i andra former. Ett företag som visar på engagemang i hållbar utveckling i dess företagsvision är ett exempel på det. En viktig vinning av strategisk karaktär som ett sådant engagemang ger är ökad trovärdighet. Trovärdighet, och i förlängningen förtroende, har stort immateriellt värde för företag. Detta värde fungerar som en viktig drivkraft för etiskt handlande. Uppförandekoder eller liknade strategiskt vägledande dokument kan stärka företagets förtroende, men samtidigt är förtroendet inte helt beroende av dessa.

Trovärdighet är även viktigt i företagets förhållande till den lokala kontext där det befinner sig. Lindfelt (2006) påpekar att i många fall har företag ett större inflytande och makt över lokala regioner än vad staten har. Det paradigmskifte som Lindfelt (*ibid.*) beskriver har lett till att staten tillsammans med andra aktörer uppfattas som intressenter av företagen och inte, som tidigare, tvärt om.

3.3 Företagsansvar

Grunden för ett företag är dess ekonomiska ansvar (Buchholtz & Carroll, 2008). Med det menas att ett företagsmål är att producera varor och tjänster som efterfrågas i samhället och till rättvist pris. Ett pris som samhället anser motsvarar varans värde och som samtidigt genererar intäkter till företaget som försäkrar dess framtida överlevnad, tillväxt och utdelning på insatt kapital (*ibid.*). Det ekonomiska och det legala ansvaret utgör grundpelarna i företagsansvar, men definierar inte ensamt CR. CR är beroende av kontext vad CR innebär beror på vilken industri som undersöks, var den befinner sig och när den undersöks (Welford *et al.*, 2007, s.52). CR kommer alltid att vara kontextberoende, varför det är viktigt att förstå och beakta intressenter som finns i företagets omvärld (*ibid.*). Mikkilä (2008, s.2) menar att för företag har ansvar traditionellt handlat om dess relation till samhället och att CR kan ses som ett komplement snarare än ett substitut till lagar. Men vad ansvaret innebär beror på företagets omvärld, som ständigt utökas och förändras. Vad ansvar innebär är alltså beroende av företagets makrokultur och även om definitionerna finns råder det oklarhet kring vem som ska ta ansvar och hur.

Corporate responsibility (CR) is a dynamic concept that is difficult to define and is extremely dependent on contextual characteristics. As it changes and evolves over time, organizations must continually adapt their practices. (Vidal & Kozak, 2008, s.1).

¹ NGO; förkortning av Non-Governmental Organisation. Det vill säga en frivilligorganisation, ofta av ideell karaktär, som är engagerade i en eller ett par fokusfrågor, så som miljö eller mänskliga rättigheter. Exempelvis, Greenpeace eller Amnesty.

Citatet ovan belyser att CR inte med enkelhet definieras. Ändå saknas det inte tolkningar av begreppet (jmf Dahlsrud, 2007). Gemensamt för de frekvent förekommande definitionerna i företagsekonomisk litteratur är att CR bygger på frivillighet och ökat ansvar gentemot företagets intressenter (Dahlsrud, 2007). Alltså hänger vissa aspekter av CR samman med etiska och moraliska problem inom beslutsfattande i företag. Vidare beskriver Grafström *et al.* (2008, s. 39) CR som ett ansvar som går utöver det som lagen kräver av företagen.

Idag handlar CSR [CR] inte om utan hur företagen ska implementera det. CSR [CR] är tanken att företag har ansvar för sociala och miljömässiga aspekter utöver kärnverksamheten, men definierat av kärnkompetensen, utöver normal anständighet och utöver vad lagen föreskriver (pers. med., De Geer, 2009).

För att de olika initiativen från företagen ska bli lyckade krävs det att det görs efter företagets egna förutsättningar och att det finns kunskap och kompetens i organisationen inom respektive ”ansvarsområde”, som kan utgöra ett problem för företaget. Detta kan lösas genom att företaget ingår i allians med annan organisation med önskad specifik kunskap, till exempel en NGO med stort kunnande om miljöproblem (jmf Lukkarinen, 2010).

Numeras associeras CR med hållbar utveckling (van Marrewijk, 2003). Likt hållbarhet, delas CR in i tre dimensioner av ansvar: ekonomiskt, socialt och miljöansvar (Steurer, *et al.*, 2005). Då de tre dimensionerna sammanfaller med grunderna i hållbar utveckling, anses CR vara ett verktyg för att implementera hållbarhet i företagets aktiviteter (van Marrewijk, 2003). Båda koncepten har utvecklats separat, men i början av nittioalet utvecklades teorier om hur socialt välbefinnande, ekonomisk utveckling och skyddandet av miljön hängde samman. Mot slutet av nittioalet började den privata sektorn att ta till sig detta nya synsätt. Drivkrafterna för större företag idag anses var förbättrat rykte och varumärke, konkurrensfördelar, kostnadsbesparingar, trender eller engagemang hos styrelsen (Buchholtz & Carroll, 2008).

Många värden och fördelar förknippade med CR är av immateriell karaktär, som det är svårt att tillskriva ett exakt monetärt värde. Beräkningarna är förknippade med svårigheter varför de finansiella fördelarna varit föremål för mycket diskussion. Många studier har undersökt hur CR förhåller sig till hur ett företag presterar finansiellt (se exempelvis McGuire *et al.*, 1988; McWilliams & Siegel, 2000; Beurden & Gösling, 2008). Bland annat har sambandet mellan CR-åtaganden och vinst ifrågasatts. Det saknas entydiga vetenskapliga belägg både för eller emot ett samband (Grafström *et al.* 2008, s. 152-153; Boddy, 2008, s. 166). Detta kan bero på att det är svårt studera CR-åtaganden isolerat från andra faktorer som kan tänkas påverka företagets prestation. Det finns dessutom ett problem med kausaliteten mellan CR-åtaganden och vinst. I många av studierna, som försökt mäta sambandet, går det inte att säga säkert om det är vinsten som har ökat på grund av CR-åtaganden eller om ökad vinst gör företag mer villiga att lägga pengar på CR.

Det finns ett antal faktorer som gör CR till ett viktigt fenomen för skogsbolag. För det första har skogen alltid försett människor med en rad nyttor, från kulturella och religiösa till en rad ekonomiska och miljörelaterade tjänster. För det andra förvaltar skogsföretagen en viktig förnyelsebar resurs. Under de senaste årtiondena har samhällets förväntningar på skogsbolag och deras resursanvändning fungerat som viktiga drivkrafter för CR inom skogsindustrin (Vidal & Kozak, 2008). Många skogsbolag har implementerat CR-strategier för visa att de är engagerade i viktiga samhällsfrågor, så som hållbar utveckling. Med visat ansvarstagande minskar även risker relaterade till negativ kritik från

allmänheten med risk för skadat varumärke som följd (*Ibid.*). Problemet och utmaningen för företagen är att identifiera vad dessa förväntningar och krav är då de formas av kulturella och sociopolitiska faktorer utanför företagets inflytande (*Ibid.*). Därtill är CR ett begrepp eller koncept som fortfarande ger ett stort tolkningsutrymme, till exempel hur stort ansvaret skall vara. Detta har medfört att begreppet inte betyder samma sak för alla företag eller aktörer i företagens omvärld.

Steurer *et al.* (2005) menar att intressentperspektivet lämpar sig för att överföra CR till företags mål, genom att översätta vaga sociala och miljömässiga problem till specifika intressen hos företagets intressenter. Teorin grundar sig i en avhandling av Clarkson (1995) som påpekar att företagsledare inte tänker eller handlar i termer av CR. Om företagsledaren tänker i termer av socialt ansvarstagande är det intressenterna och deras krav som denne utgår från. Det samma gäller för hållbar utveckling, ett begrepp som ligger ännu längre ifrån företagets kärna än CR. Uppkomsten av detta synsätt har sitt ursprung i en diskussion om huruvida företags framgång ska mätas enbart genom hur mycket värde företaget lyckas skapa för en intressent, i det typiska fallet aktieägarna (Clarkson, 1995). Clarkson menar att det synsättet är kontraproduktivt eftersom intressent inte är synonymt med aktieägare. Det senare synsättet går emot Milton Friedmans (1970) neo-klassiska ekonomiska perspektiv som säger att ett företags enda uppgift är att öka värdet för aktieägarna. Men från 1980-talet och framåt har det synsättet blivit mer ifrågasatt, vilket visar på ett behov av att företag tar ett större samhällsansvar (Steurer *et al.*, 2005). En företagsledares uppgift kan istället beskrivas som att lösa eventuella konflikter mellan grupper av primära intressenter vad gäller det värde som företaget skapar. Om företag definierar och accepterar ansvar och beaktar anspråk från intressenter, då har de accepterat moraliska och etiska principer vare sig de är medvetna om det eller inte (Clarkson, 1995). Detta faktum ställer krav på hur företaget och dess ledare sköter krav från olika intressenter.

Litteraturgenomgång hittills visar aktuella forskningsresultat och teorier om ansvarstagande i företag. I avsnittet har presenterats hur och varför företag engagerar sig, dock är teorierna och forskningen baserade, och mest applicerbara, på stora multinationella företag.

3.4 CR i små och medelstora företag

Jenkins (2006) har undersökt CR i små och medelstora företag och menar att mycket av det som skrivits om detta är baserat på en rad obekräftade antaganden. Detta beror bland annat på en tro om att teori om stora företag kan förminska för att passa in och sedan appliceras på de mindre. Det dominerande synsättet i forskningen om CR utgår ifrån att stora företag utgör normen och att CR utvecklats utifrån det antagandet. Syftet med Jenkins undersökning var att motverka den obalans som finns i forskningen och undersöka CR från småföretagarnas perspektiv. Företagsledarna, tillika ägarna, i studien intervjuades om vad CR betydde för företaget och om de tyckte att det är en passande term. Vissa av företagen tyckte att termen CR var olämplig eller svårförståelig. Dessutom varierad medvetenheten om begreppet, detta beror sannolikt på att många mindre företag dagligen brottas för att överleva ekonomiskt. Slutsatsen var att CR för små och medelstora företag bör handla mindre om terminologi och procedurer och istället handla mer om praktisk tillämpning.

Företagen i Jenkins (2006) studie förklarade socialt ansvar som att stötta den lokala ekonomin och samhället genom att generera vinst och i förlängningen anställa fler. Majoriteten av företagen i studien använde sig av moraliska och etiska skäl till varför CR var viktig för dem, CR beskrevs som ”sunt förnuft” eller ”göra det rätta”. Företagen i

studien upplevde inga yttre påtryckningar för att ta socialt ansvar, bara miljömässigt ansvar. Enligt Jenkins (*ibid.*) motsäger detta tidigare forskningsresultat som beskriver CR som en konsekvens av externa påtryckningar. Den största utmaningen för mindre företag är hur de ska motivera användningen av tid och resurser för att satsa på CR. Exempel på andra problem relaterat till CR som beskrivs i studien är brist på information, för många kortsiktiga projekt, problem med att skapa länkar till det lokala samhället samt mätbarheten av immateriella fördelar.

Jenkins (2006) menar att för att komma tillrätta med hindrena måste små företag få hjälp med att förstå vad CR innebär för dem och hur det kan integreras i verksamheten. Då blir CR mindre av ett resurskrävande tillägg för företagen och mer integrerat i verksamheten. Dessutom menar Jenkins (*ibid.*, s. 254.) att CR i mindre företag måste tolkas mer informellt och stegvis introduceras i linje med existerande värderingar hos ägare och intressenter.

3.5 Sammanfattning av litteraturgenomgång

Trovärdighet är viktigt i företagets förhållande till den lokala kontext där det befinner sig, varför kontakten med intressenter blir allt viktigare. CR kommer till uttryck på olika sätt i företag av olika storlek, inom olika industrier och i kontexter som skiljer sig åt. Dessutom uppfattas företagets agerande av interna och externa intressenter på olika sätt. Samtidigt är den teori som finns om CR bristfällig med avseende på små företag. Steurer *et al.* (2005) skriver att intressentperspektivet lämpar sig för att överföra CR till företags mål, genom att översätta vaga sociala och miljömässiga problem till specifika intressen hos företagets intressenter. Detta överrensstämmer med Jenkins (2006) slutsatser – för att komma till rätta med CR-relaterade hinder för små företag måste de förstå vad CR innebär för dem och hur det kan integreras i verksamheten. Men den största utmaningen för mindre företag är hur de ska motivera användningen av tid och resurser för att satsa på CR. Drivkrafterna för ansvar var grundade i ägarnas egen moral, så som att ”göra det rätta”, och inte på grund av yttre påtryckningar. De etiska krav mindre företag ställer på sig själva är ofta nära förknippade med ägarens personliga moral och långsiktiga mål för företaget. Anledningar till varför man tar ansvar är inte alltid ekonomiska utan kan ha sin grund i personliga värderingar. För att förstå vilket ansvar företagsledare eller ägare av mindre företag är beredda att ta måste man förstå de motiv/drivkrafter som finns.

4 Teori - CR av etiska och ekonomiska skäl

I detta kapitel presenteras studiens teori. Forskare inom CR-området delar ofta in begreppet i olika kategorier. Vanligtvis är motivet för detta en bättre förståelse för de drivkrafter som företagen har för att ta ansvar utöver vad lagen kräver (Nystad & Haugland Smith, 2006). Nedan följer en redogörelse för två typer av drivkrafter, företagsansvar för etiska eller ekonomiska skäl. Etiska skäl representerar en strävan efter att göra "det rätta". Medan ekonomiska eller instrumentella motiv till CR handlar ändamål för att öka ägarvärdet.

4.1 CR av ekonomiska skäl

Företag med en ekonomisk fokus på ansvarstagande ser CR som ett ändamål för att öka vinster. Grundläggande för det synsättet är att företag är ett instrument för att skapa ekonomiskt värde, vilket även är företagets enda sociala ansvar. Bara de ekonomiska aspekterna av interaktionen med samhället värdesätts och socialt ansvar accepteras endast om det genererar intäkter (Garriga & Melé, 2004). I fortsättningen kommer detta synsätt kallas för *ekonomisk CR*.

Med ekonomisk CR menas att företag enbart har ett ekonomiskt perspektiv och dess enda ansvar är gentemot ägarna. Alltså, om ett företags aktiviteter inte genererar intäkter till ägarna tar företaget inte ansvar. Ekonomisk CR blir då ett verktyg för att nå ekonomiska mål, ökade intäkter och ägarvärde. Om frivilligt ansvar innebär kostnader kommer det ignoreras (Garriga & Melé, 2004).

Henderson (2001) menar att CR för enbart ekonomiska motiv medför en defensiv inställning för företag som är utsatta för konkurrens. CR är då inte ett uttryck för önskan om ett bättre samhälle utan ett uttryck för dess konkurrensutsatta situation. CR i de företagen blir då istället ett sätt att skaffa sig komparativa konkurrensfördelar (*ibid.*). Komparativa konkurrensfördelar fokuserar på långsiktiga strategiska mål som genererar långsiktiga intäkter. CR är då bara en fråga om företagets egenintresse och ett medel för skapandet av ekonomisk nytta eller vinst (Garriga & Melé, 2004).

Henderson (2001) menar att ekonomisk CR ses av företag som ett sätt att anpassa sig av enbart ekonomiska skäl. Dock innebär inte detta ekonomiska synsätt att de företagen är oetiska, men de företagen tar sällan ansvar för större övergripande samhällsmål så som miljö, hållbarhet eller framtida generationer (*ibid.*).

4.2 CR av etiska skäl

En etisk fokus innebär att förhållandet mellan företag och samhälle bör bygga på etiska värderingar. Ur ett etiskt perspektiv och som en följd av detta bör företag ta socialt ansvar som en etisk skyldighet (Garriga & Melé, 2004). Detta synsätt kommer i fortsättningen kallas för etisk CR. Detta synsätt baseras på värden om vad som är rätt sak att göra eller skyldigheter mot samhället. Företagens roll är dels värdeskapande men även att förbättra och skydda samhällseliga och miljömässiga värden. Ansvar i grunden baseras på en moralisk skyldighet att ge tillbaka till samhället där företaget existerar. Etisk CR innebär alltså en skyldighet att ta ett större miljömässigt och socialt ansvar och att återbetala samhället för de negativa externa effekter deras verksamhet har. Dock utan att försumma eller ignorera vanliga ekonomiska intressen för verksamheten. I stället ska företag

omvärdera de värdena och placera dem i ett större sammanhang. Etisk CR söker alltså samband mellan vinst och etik (Nystad & Haugland Smith, 2006).

Det sociala ansvaret bygger på förväntningar och förpliktelser. Men även om etiska argument är moraliskt tilltalande för många företagsledare passar de inte alltid i den praktiska verkligheten i västerländska sociala och ekonomiska system (Nystad & Haugland Smith, 2006). Etiska argument är svåra att utvärdera, inte minst etiska handlingars bidrag till, eller samband med, samhällsnyttan. Även fast etisk CR ofta innebär ambitiösa mål är dess koppling till företagets framgång och måluppfyllelse svåra att identifiera. Dessutom har företagen många intressenter och målet är att alla aktörer ska bli nöjda. Men i den praktiska verkligheten måste företag prioritera sin verksamhet och kommer således prioritera vissa intressenter före andra (*ibid.*). Detta hänger samman med att sociala och miljömässigt ansvarsfulla åtgärder är frivilliga och deras effekter ofta mycket svåra att kvantifiera. Dock är måluppfyllelse inte alltid en viktig drivkraft för etisk CR, utan arbetet för att göra vad som är moraliskt riktigt kan fungera som en drivkraft i sig. Nystad och Haugland Smith (2006) menar också att vad som är ansvarsfullt är ofta mycket beroende av personliga åsikter.

4.3 Personliga värderingar som drivkraft till CR

Motiven till företagsansvar är ofta blandade. En tydlig uppdelning i antingen etiska eller ekonomiska drivkrafter är svår. Nystad och Haugland Smith (2006) visar i sin empiriska studie att ingen av de två kategorierna har fördel över den andra, utan att i företagets verklighet förekommer ofta en svårseparerad blandning.

Hemingway och Maclagan (2004) har utvecklat en teoretisk modell som beskriver hur företagsledares värderingar påverkar företagets CR policy. De menar att CR handlar om de skyldigheter som företagsledaren har i att sätta policyer och fatta beslut utöver lagkrav som är önskvärda, allt i enlighet med mål och värderingar i samhället. Detta synsätt innebär att i ett företag med uttalade CR-mål har några personer en nyckelroll i formuleringen av dessa mål och deras egna värderingar kommer enligt Hemmingway och Maclagan (2004) att påverka hur dessa mål utformas. Denna tolkning av företagets sociala ansvar gör att individens värderingar och motiv får betydelse. Modellen kan användas för att analysera företagets sociala ansvar och den visar samtidigt att personliga värderingar och intressen kan vara en motiverande faktor för CR. Dock finns metodologiska problem med modellen. Bland annat i insamlingen av empiriska data kan det vara svårt att skilja ut individen från organisationens värderingar.

Även om företagets sociala ansvar oftast förklaras i termer av kommersiellt eller strategiskt intresse för en organisation (till exempel byggandet av image och rykte) är detta inte alltid fallet. Samma slutsats kommer Murillo och Lozano (2006) fram till. De menar att värderingar hos företagets grundare eller ägare är av stor betydelse för beslut som rör socialt eller miljömässigt hållbara företagsstrategier. Det finns en stark koppling mellan personliga värderingar och sociala värden. Värden hänger samman med sociala förändringar och individuella värderingar reflekterar övergripande samhällsrelaterade mål eller förändringen av dessa (*ibid.*). Enskilda företagsledares beslut påverkas av en mängd olika personliga värderingar och intressen och därför kan CR vara ett resultat av ett fåtal ledares personliga värderingar och övertygelser. Av den anledningen kan ordet "corporate" i CR ifrågasättas eftersom det i vissa fall är ett resultat av individuella värderingar och handlingar.

I en studie av Gabzdylova *et al.* (2009) undersöktes Nya Zeeländska vinproducenters drivkrafter att integrera miljöhänsyn sitt företags processer och handlande. Då miljöansvar ett av de tre ben som CR står på är denna underökning relevant. Studien pekar på att de drivkrafter som är viktigast (i rangordning) är:

1. Företagarnas egna värderingar
2. Personlig tillfredsställelse i yrket
3. Ökad produktkvalitet
4. Kunder
5. Föregå lagstiftningen

Att de två viktigaste drivkrafterna inte är externa utan kommer från individerna i företaget kommenterar Gabzdylova *et al.* (2009) med att det inte så konstigt då företag byggs upp och representeras av människor.

I detta kapitel har redogjorts för två typer av drivkrafter för CR; ekonomisk- och etisk CR. Det första synsättet innebär ett att CR är ett verktyg för att nå ekonomiska mål och öka ägarvärdet. Detta ägarperspektiv medför att frivilligt ansvar ligger utanför företagets intresse om det inte genererar intäkter. Etisk CR innebär att företag i grunden har en moralisk skyldighet att återbetala samhället för de negativa externa effekter dess verksamhet har, dock utan att försumma eller ignorera vanliga ekonomiska intressen. Etisk CR söker alltså samband mellan vinst och etik. Fortsatt har avsnittet visat att drivkraften att ta ansvar, exempelvis, miljöhänsyn är förknippat med företagarnas egna värderingar och inte som en konsekvens av externa påtryckningar.

5 Empirisk bakgrund

Följande kapitel ger en introduktion till enskilda skogsägare och det ansvar som de har enligt skogsvårdslagen. Kapitlet syftar till att ge läsaren den bakgrund som behövs för att förstå den enskilde och dess omvärld.

5.1 Enskilda skogsägare

Att äga skog handlar om kapital som ska förvaltas. Dock är skogsbrukande en mycket speciell form av företagande, vilket gör att företagandet ofta skiljer sig från den gängse bilden av företag och företagande som litteraturen beskriver. Företagsledaren och skogsägaren är ofta samma person och dessutom kan flertalet skogsägare inte enbart leva på de intäkter som skogen ger.

Själva produktionen av virke kan ha liten ekonomisk betydelse för ägarens privata ekonomi. Enskilda skogsägare är ofta beroende av andra inkomster från jordbruk, andra arbeten eller pension. Trots det kan skogen vara av stor betydelse för ägarens livsstil. Därför är det viktigt att studera ägarnas attityder och beteende utöver deras roll som virkesleverantörer. Hur skogen bör skötas menar Ingemarson (2004, s.7) följer skiftningar i samhällsvärderingar i stort, som den senaste tiden skiftat från materiella mål till mål kopplade till livskvalitet. Detta, menar Ingemarson (2004, s.8), går även att utläsa i syftet med skogsvårdslagen. Ingemarson (2004) menar att för att lyckas med implementeringen av policyinstrument, så som hållbart skogsbruk, måste de överensstämja med skogsägarens grundläggande värderingar.

5.2 Ansvar och naturvårdshänsyn enligt Skogsvårdslagen

I Skogsvårdslagen (SVL) är produktion och miljö två jämställda mål. Enligt SVL (1979:429) 1 § är skogen "...en nationell tillgång och en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls". Vidare i 1 § står att vid skötsel "ska hänsyn tas även till andra allmänna intressen". Enligt 33 § är det Skogsstyrelsen (SVO) som utövar tillsyn och efterlevnad av lagen.

För att bevara och utveckla förutsättningarna för ett rikt växt- och djurliv i Sveriges skogar krävs att alla som deltar i brukandet av skogen tar hänsyn i samtliga skogliga åtgärder. Denna hänsyn beskrivs som vardaglig hänsyn eller generell hänsyn, vilket innefattar de hänsynstaganden som frivilligt och utan ersättning tas vid sidan av de större områden som i många fall kräver ett mer omfattande skydd (Berggren, 2008). Miljöhänsynen vid avverkning är markägarnas ansvar, men i många fall är lagnivån otillräcklig. Naturvårdshänsyn bygger därför på att markägare, skogsbolag och virkesköpare tar ett eget ansvar och lämnar mer än vad lagen kräver (pers.med. Wadstein, 2010).

På grund av den låga lagnivån rekommenderar Skogsstyrelsen (SVO) därför oftast en hänsyn som är mer långtgående än vad lagen kräver. Liksom vid alla skogliga åtgärder krävs en god planering och framförhållning, men också kunskap om olika växters och djurs krav på livsmiljö och om det finns speciella arter att ta hänsyn till. En viktig del är

också att veta något om bygdens skogslandskap där skogsfastigheten ligger och hur det såg ut förr. Det kan vara svårt för många skogsägare att veta allt om fastighetens förutsättningar, speciellt om ägaren inte bor på fastigheten. Här har SVO:s skogsvårdskonsulenter en viktig roll i att ge hjälp på vägen (Berggren, 2008). Situationen för den biologiska mångfalden i skogen är trots detta inte tillfredställande, speciellt mot bakgrunden som finns med att nå det nationella miljömålet Levande Skogar² (*ibid.*) Detta gäller även för Uppsala län där det miljötillstånd som anses i miljö kvalitetsmålet kommer att vara svårt att nå inom en generation (år 2020). Tillståndet i skogsmiljön har inte förändrats i någon tydlig riktning de senaste åren. I Uppsala län har knappt 60 procent av den utpekade arealen för naturreservatsbildning säkrats via köp, intrångsersättning eller statsbidrag. Ytterligare reservatsbildning pågår, både på produktiv och på övrig skogsmark. För biotopskydd och naturvårdsavtal är det långt kvar till målet (www, Miljömål, 1, 2010).

SVO:s statistik över miljöhänsyn vid avverkning visar att långtifrån alla avverkningar följer den förväntade hänsynsnivån (www, Skogsstyrelsen, 3, 2010). Siffrorna visar om avverkningarna legat under, över eller i nivå med 30 § SVL mellan 2006/2007 - 2008/2009. Resultatet för enskilda skogsägare i Sverige är att 25 % var bättre, 44 % i nivå med och 31 % sämre än 30 § SVL, vilket är en försämring jämfört med perioden innan. De största bristerna enligt SVO gäller hänsynskrävande biotoper.

5.3 Hållbart skogsbruk

I ett meddelande från SVO preciserar Berggren (2008) hållbart nyttjande av skog som ”ett nyttjande där förvaltning och nyttjande av skog och skogsmark sker på ett sådant sätt, och i sådan takt att dess förmåga, att både nu och i framtiden fylla viktiga miljömässig, ekonomiska och sociala funktioner på lokal, nationell och global nivå, bevaras utan att andra ekosystem skadas”. Innehållet i de tre funktionerna presenteras i tabell 3 nedan.

Tabell 3. Hållbart skogsbruk enligt förslag från SVO (Berggren, 2008, s.1)

Ekonomiska dimensionen	Miljö dimensionen	Sociala dimensionen
Möjlighet till valfrihet i användning av skogens resurser	Biologisk mångfald	Skogens värde för hälsa och välbefinnande
Riskspridning	Habitat	Skogens kulturmiljöarv
Tillgång på värdefull råvara	Processer	Traditionell och lokal kunskap
Markens produktionsförmåga	Hydrologi	Regional och lokal utveckling
Hållbar avverkning	Vattenkvalitet	Lokal förankring och samverkan med berörda intressenter
Skoglig vitalitet, produktivitet och förnyingskapacitet	Resiliens	
	Gifter	
	Skogens växthusgasbalans	

² Levande skogar är ett av 16 nationella miljö kvalitetsmål som riksdagen satt upp (<http://www.miljomal.se/Om-miljomalen>). Det är länsstyrelsens uppgift att bryta ner de nationellt satta målen för respektive län.

Den ekonomiska dimensionen är relaterad till skogen som en begränsad resurs. Miljödimensionen visar på de många funktionsnyttor som skogen ger och som måste skyddas och nyttjas på ett hållbart sätt. De sociala värdena reflekterar skogens totala värde för människan både ur ett materiellt och ur ett socialt perspektiv, så som friluftsliv, svamp- och bärplockning eller jakt.

5.4 Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen (SVO) är en statlig myndighet för frågor som rör skog. SVO arbetar på medborgarnas uppdrag för att landets skogar ska vårdas och brukas så att skogen ger en uthålligt god avkastning samtidigt som biologisk mångfald bevaras. De arbetar även med att lyfta fram andra värden, så som rekreation och friluftsliv, och att öka medvetenheten om skogens betydelse (www, Skogsstyrelsen, 3, 2010). SVO sorterar under Jordbruksdepartementet och leds av en styrelse som utses av regeringen. Verksamheten finansieras med allmänna medel samt med intäkter från produkter och tjänster som erbjuds mot avgift (www, Skogsstyrelsen, 4, 2010). SVO:s uppgift är att verka för att de skogspolitiska målen nås. Skogspolitiken i Sverige är baserat på två jämställda mål; produktionsmålet och miljömålet. Produktionsmålet innebär att skogen och skogsmarken ska utnyttjas effektivt och ansvarsfullt sätt så att de ger en uthålligt hög avkastning. Det som SVO gör för att säkra de produktionsmässiga målen är att se till att skötseln av skogen fungerar och bland annat att lagkraven på återplantering efter avverkning efterlevs. Miljömålet handlar om att skogens produktionsförmåga ska bevaras och att en biologisk mångfald och genetisk variation i skogen ska säkras. Detta innebär att skogen ska brukas så att växt- och djurarter som är naturligt förekommande ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Vidare arbetar SVO för att hotade arter och naturtyper ska skyddas samt att skogens kulturmiljövärden, estetiska och sociala värden värnas (www, Skogsstyrelsen, 3, 2010).

SVO försöker påverka enskilda skogsägare till en högre nivå av miljöhänsyn än vad lagen kräver (pers.med., Ringblom, 2010). Denna nivå av hänsyn brukar kallas rådgivningsnivå. Detta sker till stor utsträckning via rådgivning till skogsägare. Andra kanaler för påverkan, förutom rådgivning, som SVO har mot skogsägare är kurser, lagtillsyn och tidningen Skogseko, som skickas ut till alla skogsägare. Påverkan sker också via hemsidan, skogskvällar och skogsdagar som arrangeras av SVO, men även av andra som SVO kan gästa (*ibid.*).

Skogskonsulenter är den yrkesgrupp på SVO som bland annat arbetar med rådgivning mot skogsägare (pers.med., Björklund; Ringblom; Rangsmo, 2010). Den direkta kontakten med markägarna pekar alla tre som intervjuats ut som den ut som den viktigaste av påverkanskanalen. Det är i många situationer som skogsägare är i kontakt med SVO och det är i dessa kontakter som SVO kan påverka dem mest. Det kan vara i samband med exempelvis tillsyn, när det finns rödlistade arter som ska skyddas, när det är en avverkningsanmälan har sänts in, eller plantering ska göras.

Den viktigaste påverkansformen är den som man kan föra i det personliga mötet. Att gå ut i skogen och titta på olika saker tillsammans är det bästa sättet. (pers.med., Ringblom, 2010)

6 Resultat från skogsägare

Nedan återges och presenteras det empiriska material som samlats in genom personliga intervjuer med de tio enskilda skogsägare som deltagit i studien. Det insamlade materialet återges som en sammankriven text, understödd av citat, utifrån vad skogsägarna har sagt. När en skogsägare refereras i detta avsnitt så skrivs efternamnet ut aktivt i texten eller passivt efter ett citat. Namnen på de intervjuade skogsägarna och datum för intervju finns listade i tabell 4 och i bilaga 2. När Per-Eide Svesson och hans son Magnus Svensson refereras finns också förnamn med i referenser för att kunna skilja dem åt. I vissa fall, när de ger uttryck för samma sak, så refereras detta till som familjen Svensson. Vad som är viktigt att komma ihåg är att intervjuerna är tolkade och att de har satts i sammanhang med varandra. Återkommande tendenser och har fångats upp tolkats och lyfts fram. Det kan därför finnas en risk att den enskilda skogsägaren som intervjuats inte känner igen sig.

Kapitlet är indelat efter de forskningsfrågor som återfinns i kapitel 1. Under den första forskningsfrågan som behandlar vilka drivkrafter som finns för att ta ansvar utöver vad lagen kräver, är empirin extensiv och därför uppdelad de tre typer av ansvar som CR-litteraturen talar om: ekonomiskt, miljömässigt och socialt ansvar. Huvudrubrikerna i kapitlet är alltså:

- Drivkrafter för att ta ekonomiskt ansvar
- Drivkrafter för att ta miljömässigt ansvar
- Drivkrafter för att ta socialt ansvar
- Vilka hinder finns för ansvarstagande?

Denna studie har en explorativ ansats. Huvudmålet i en explorativ studie är att utforska ett relativt okänt område och skapa en grund för fortsatta studier. I nästkommande kapitlet analyseras resultatet med den teoretiska referensram som tidigare presenterats.

Tabell 4. Översikt över de intervjuade skogsägarna

Namn	Postadress	Kategori	Datum intervju, Validerad	Certifierad
Mathias Fröstad	Bromma	Bor ej på fastighet > 250 ha	20/04-10 27/04-10	Nej
Ludvig af Ugglas	Uppsala	Bor ej på fastighet > 250 ha	19/04-10 26/04-10	Ja
Elisabeth Ljungberg	Stockholm	Bor ej på fastighet > 250 ha	28/04-10 05/05-10	Nej
Inger Tjäder	Uppsala	Bor ej på fastigheten 50-100 ha	09/04-10 16/04-10	Nej
Peter Udén	Uppsala	Bor ej på fastigheten 50-100 ha	14/04-10 21/04-10	?
Carl Banér	Örsundsbro	Bor på fastigheten > 250 ha	19/04-10 26/04-10	Nej
Per-Eide Svensson och Magnus Svensson	Vittinge	Bor på fastigheten > 250 ha	14/04-10 21/04-10	Ja
Bo Granvik	Uppsala	Bor på fastigheten 50-100 ha	26/04-10 03/05-10	Ja
Johan Öberg	Uppsala	Bor på fastigheten 50-100 ha	22/04-10 2029-04-10	Nej
Börje Haulin	Vittinge	Bor på fastigheten 50-100 ha	2012-04-10 2019-04-10	Ja

6.1 Drivkrafter för att ta ekonomiskt ansvar

Ekonomiskt ansvar är förknippat med skogen som värdefull råvara, hållbar avverkning och långsiktiga mål. Skogsbrukets andel av den totala inkomsten varierar mellan de intervjuade. Hur beroende de är av pengar från skogen skiljer sig också. Skogens ekonomiska värde är dock grundläggande för alla de intervjuade, fast i varierande grad och på olika sätt. Naturligt är att de som äger mindre fastigheter är beroende av andra inkomstkällor än skogen. För de som har kombinerat jord- och skogsbruk är skogen i högre grad en ekonomisk trygghet än en primär inkomstkälla. I de fallen fungerar skogen både som finansiering och som säkerhet vid banklån. Flera av skogsägarna som också är jordbrukare säger att det är viktigt att intäkterna från skogen återinvesteras i verksamheten. Granvik, som bland annat hyr ut boxplatser för hästar berättar:

Pengarna från skogen ska gå tillbaka till fastigheten, vilket de har gjort till 100 procent hittills. Intäkter från avverkningar återinvesteras i gården. (Granvik)

Även för de utbor med mindre skogsfastigheter som har andra inkomstkällor fungerar skogen som en ekonomisk trygghet. För Tjäder är pengarna som skogen avkastar viktiga, då de ger en känsla av ekonomisk trygghet. En skogsägare med en liten fastighet kan sällan leva på pengarna som skogen ger. Udén berättar:

Att vara mindre skogsägare gör att man inte kan leva på sin skog, utan man måste ha andra inkomster. (Udén)

Udén tillägger att den som är ekonomiskt beroende av sin skog är mer produktionsinriktad, och det måste man ha förståelse för också.

Per-Eide Svensson säger att de eftersträvar ett hållbart skogsbruk som ger dem en rimlig och hygglig avkastning. Han berättar:

Det är ju vårt levebröd. Vi är ju inte ute efter att utarma, utan vi sköter ju återplanteringar och sånt och har det i åtanke. Vi är inte ute efter att skövla det hela.
(Per-Eide Svensson)

Fler skogsägare tar ut mindre än vad skogen avkastar. af Ugglas talar om att han aldrig vill avverka mer än tillväxten. Han uppskattar att han idag avverkar ungefär 60-70 procent av tillväxten. Han berättar också att han tycker att lönsamhetskravet på alla skogsägare är större idag.

De ovanstående exemplen kan ses som grundläggande drivkrafter för att fortsätta att driva företaget. Ekonomiskt ansvar handlar om att generera långsiktig vinst till företaget genom riskspridning och diversifiering av brukandet, exempelvis massaved, timmer, jaktarrenden, julgranar eller satsningar på biobränsle. Långsiktigheten i ägandet och brukandet är fundamentalt för majoriteten av de intervjuade. Långsiktig ekonomisk avkastning påverkar skötselmetoder berättar flera. Här handlar det både om att trygga ekonomiska intäkter för sig själv men även ett ekonomiskt ansvar gentemot sina barn eller familjen. Fröstad berättar att han tror att om han utför bra insatser och ser till att hans skog är välvårdad idag kommer det bidra till en bättre avkastning i framtiden för hans barn. Han beskriver det som ett långsiktigt mål att skogen ska övergå till nästa generation. af Ugglas svarar liknande på frågan om långsiktiga mål för skogsbruket. Han vill att barnen ska få en välskött skog och önskar att de i sin tur ska sköta den på samma sätt:

...det ska skötas, jag ska lämna över i gott skick till nästa generation (af Ugglas).

Den ekonomiska långsiktigheten har alltså en stark koppling till nästkommande generation. Men tidigare generation påverkar i vissa fall i stor utsträckning inriktningen på produktionen. Banér berättar att han tycker det är mycket viktigt med nästa generation. Han säger också att man dans av den äldre generationens åsikter. Det ligger en långsiktighet i detta, menar han. Ljungberg har liknande åsikter, hon menar att när man blivit insatt i skogsbruket förstår man hur mycket generationen innan arbetat med skogen för att få en välskött skog idag. Hon säger att det är ett stort ansvar att förvalta skogen.

Skogen är ett tungt arv kan man säga, det är inget man kan sälja hur man vill ...
Skogen är ett arv som kräver ett mycket mer långsiktigt tänkande, skogen gäller inte bara mig. (Ljungberg)

Målet för Ljungberg är att få en bra balans, mellan ekonomi och skötsel. Hon menar att det är viktigt med skötsel av skogen, även om vissa åtgärder inte är ekonomiskt försvarbara. Den inställningen har gått i arv och är viktigt för henne. Hon menar att även om hennes, och tidigare hennes mors sätt, att driva skogsbruk inte var ekonomiskt försvarbart alla gånger, har resultatet blivit bra. Idag har de en bra återväxt och många röjningar har resulterat i bra kvalitet. Hon menar att hennes sätt beskriver ett företagande som inte hänger ihop med dagens kortsiktiga ekonomiska tänkande. Öberg tycker att det som väger tyngst i besluten som rör skogen är att han ska kunna lämna över en bra skog till nästa generation. En bra skog är en som växer bra och trivs och som har olika generationer, både gallring och slutavverkning. Det är det som är det stora ansvaret, säger han. Att det är viktigt med nästa generation kan ha att göra med att det är en familjegård.

Att lämna över en välskött fastighet till nästa generation är dock inte alltid viktigt. Haulin berättar att han i första hand inte ser det som syftet med sin fastighet. ”Det är egentligen inte ett strategiskt mål att göra det”, menar han och tillägger att man aldrig vet vad som händer i framtiden och att det gäller att fatta de beslut som är rätt nu för skogen. Fröstad berättar om långsiktiga mål liknande Haulins. Han anser att allt som är längre fram i tiden än 10-15 år svårt att greppa. Men han tror att om han utför bra insatser och ser till att hans skog är välvårdad idag kommer det bidra till en bättre avkastning i framtiden för hans barn.

Flera av skogsägarna i studien är jaktintresserade och arrendet är en viktig inkomstkälla, men ingen tycker att det påverkar hur de sköter skogen långsiktigt. De immateriella värden som skogsägarna upplever har dock betydelse för inställningen till brukandet. Flera nämner rekreationsvärdet att gå i sin egen skog och naturintresse påverkar hur skogen sköts. Även skogsbruket i sig nämns som en rekreationskälla:

Skogsbruket erbjuder rekreation och en kontakt med de verkliga värdena i tillvaron.
(Udén)

Att gå och hugga i skogen är ganska skönt ändå... Det bästa är väl när man har jobbat ett pass och sätter sig på en stubbe och tar en kopp kaffe och det är aldeles tyst. (Öberg)

Det faktiska ägandet av skogen är en annan viktig aspekt, en ”känsla”, som kanske inte påverkar inriktningen specifikt men i viss mån långsiktiga mål. Banér talar om att ha måste se till sina egna känslor när han brukar marken, han kan inte bara gå efter vad som är mest lönsamt:

Att bedriva lantbruk [skogsbruk eller jordbruk] utan att ha känsla för det man gör tror jag är oerhört svårt. Att bara applicera en företagsmässig syn på sin verksamhet och inte blanda in känslor tror jag är väldigt, väldigt svårt. Nästan omöjligt. (Banér)

Även Tjäder beskriver att de immateriella värdena som skogen ger henne är väldigt viktiga, hon kan inte exakt svara på varför men säger sig vara ”känslomässigt stolt att vara skogsägare”. Känslan av att äga skog framhåller Tjäder som viktigare än det finansiella värdet, hon beskriver det som ”känslan i blodet, här gick farfarsfar”. Hon har även en stark känslomässig koppling till vissa delar av skogen som hon har minnen av som liten eller som hon upplever som extra fina. Granvik berättar också om att det finns mjukare värden förknippade med skogen: ”en känsla att man får gå i sin egen skog”. På frågan om skogen har andra värden än ekonomiska behöver inte Fröstad fundera, det är känslan av att äga som är viktig: ”det är skönt att gå i sin egen skog”.

Sammanfattningsvis verkar det som att de intervjuade skogsägarna tar ekonomiskt ansvar för barnens eller familjens skull i första hand. Strävan efter långsiktighet är en drivkraft. Ord som hållbart, balans och långsiktighet återkommer vid upprepade tillfällen i de olika intervjuerna. Skogens finansiella värde är dock grundläggande för alla, vilket är naturligt då det är en form av kapital som ska förvaltas. Hur ekonomiskt beroende ägaren är av skogen påverkar inriktningen på skogsbruket. Andra värden än pengar framstår som minst lika viktiga, och påverkar också de beslut som skogsägarna tar kring skogen. Det är inte enbart strikt ekonomiska intressen som avgör, inte heller bara ägarintresset. De värdena hänger samman med skogsägarnas personliga intressen och livsstil så som, jakt, ornitologi, kulturhistoria, skogsbruk i allmänhet, ”känslan” till sin egen mark som upplevs vara viktigt och som de vill ska gå vidare till sina barn.

6.1.1 Skogens olika värden

När skogsägarna får berätta om vilka värden som finns i skogen som de tycker är viktigast så är naturligtvis ekonomiska värden viktiga, men lång ifrån alla tycker att det är det viktigaste värdet. Udén tycker att de största värdena som hans skog ger honom är rekreation, att kunna hugga egen ved och jakt. Han säger också att skogsbruket skänker också en meningsfull sysselsättning att ägna sig åt på helger i stället för att spela golf eller något annat som folk gör. Han tycker att ha en skog på Gräsö gör också att han inte bara är en sommargäst, utan att han får en bättre kontakt med bygden.

Det är lite lek och det är lite mer än att hugga på egen tomt. Det är många som är som jag och har en viss känsla för detta och så man håller en kontakt med de verkliga värdena i tillvaron. (Udén)

Haulin tycker inte att det finns bara ett värde som är viktigast som skogen ger honom, utan det finns många värden. Pengar är ett, men så är det också trevligt att kunna gå i skogen. Per-Eide och Magnus Svensson tycker att det är först och främst de ekonomiska värdena som är de största men att det sedan finns andra värden som är viktiga: ägandet av skog, rekreation och jakten som en betydande inkomstkälla.

Några nämner ett vidare ansvar där som ser till andra intressenter i samhället, vilket nämns i samband med rekreation, skogen som kolsänka och skogens betydelse för Sveriges ekonomi. Men tydligt är att det ekonomiska ansvaret är gentemot sin egen familj eller nästa generation. Emellertid implicerar inte det att en sådan ansvarssyn går stick i stäv med ekonomiska intressen på samhällsnivå. Många upprepar att långsiktighet i deras skogsbruk borde gynna alla samhället inkluderat. Per-Eide Svensson berättar:

Skogsbruket är en resurs, som kan vara bra för rekreation. Det är en nationell resurs av stora mått, säger han. Det är en kolsänka bland annat. (Per-Eide Svensson)

Följande drivkrafter för ekonomiskt ansvar har identifierats:

Ekonomisk långsiktighet

Strävan efter att trygga intäkter på lång sikt är en drivkraft.

Skogens betydelse för makroekonomin

Att det finns ett förvaltaransvar för skogens finansiella värden och betydelse för landets ekonomi är en drivkraft.

Familjen

Ekonomiskt ansvar gentemot familjen, tidigare och kommande generationer är en drivkraft, exempelvis att lämna över en mer välskött fastighet till barnen.

Ekonomisk trygghet

Att skogsinnehavet är en ekonomisk trygghet som fungerar som finansiering i andra sammanhang fungerar som en drivkraft.

Sambandet mellan skötsel och avkastning

Viljan till att förbättra skogens kvalitet, där man kan se sambandet mellan skötsel och avkastning är en drivkraft.

Andra skogliga värden

De andra skogliga värdena man ser i skogen fungerar som en drivkraft och dess bevarande kräver ekonomiskt ansvar.

6.2 Drivkrafter för att ta miljömässigt ansvar

Vad skogsägarna har berättat om varför de tar miljömässigt ansvar i sitt skogsbruk berättas det om under denna rubrik. Då materialet är relativt omfattande är det uppdelat i underrubriker efter de drivkrafter som kunnat identifieras.

6.2.1 Ekonomi

Att göra en grön skogsbruksplan eller att certifiera sin skog i enlighet med PEFC - eller FSC – standard innebär att skogsägaren tar mer miljöhänsyn än vad lagen kräver. Genom att certifiera skogen får skogsägare mer betalt. Granvik är dock den enda av de intervjuade som certifierat sin skog som nämner ekonomin som en drivkraft:

... så får man även bättre betalt. En viss procent av skogen undantas, men de områdena har inget ekonomiskt värde ändå. (Granvik)

Han ser ingen konflikt mellan miljöansvar och ekonomi eftersom de procent av skogen som undantas är av ringa värde, och dessutom menar han, ”är det lika bra att föregå länsstyrelsen” (Granvik). Granvik nämner alltså ökad vinst som en drivkraft för ökad miljöhänsyn, men samtidigt förekommer andra drivkrafter som verkar vara minst lika viktiga som att föregå lagstiftningen exempelvis. Det är en drivkraft som också Haulin nämner. Hans skog är gruppcertifierad genom Mellanskog i enligt PEFC - standard. På frågan varför Haulin valde att certifiera skogen säger han att han varit engagerad i skogsägarrörelsen och tror att det är bra för skogsägarrörelsen att visa att de tar ansvar frivilligt så kanske de slipper nya pålagor från myndigheter.

Långt inifrån alla de intervjuade skogsägarna har certifierat skogen och några ger uttryck för en viss skepsis mot certifieringar. Fröstad exempelvis säger sig inte tro fullt ut på miljöcertifieringar, utan tror att det är bättre om det sker naturligt istället för med regler. Öberg säger att certifiering inte känns aktuellt för tillfället. De flesta av skogsägarna som inte har certifierat sig har dock en grön skogsbruksplan, vilket verkar vara så långt som de är villiga att sträcka sig för just nu.

En stor andel av de skogsägare som intervjuats säger att de inte upplever att det finns en konflikt mellan ekonomi och miljöhänsyn i skogsbruket. De säger att de miljöåtaganden som de gör inte upplevs som en ekonomisk uppoffring. Skogsägare Tjäder säger exempelvis att hon anser att det inte finns en konflikt mellan ekonomi och miljö och att hon själv har gjort avsättningar på marken men tycker inte att det har varit någon ekonomisk uppoffring. Många av skogsägarna säger den miljöhänsyn de tagit inte haft någon större ekonomisk betydelse eftersom det som sparats är en så liten del av hela innehavet. Svensson exempelvis tycker att skogsägaren ska ta mer miljöansvar än vad lagen kräver och att han inte tycker att de avsättningar de gjort har haft någon ekonomisk påverkan på företaget. Han säger också att han inte tycker att det finns några motsättningar mellan ekonomi och miljö för deras del. Citatet nedan av Granvik är talande för denna uppfattning:

Så länge det inte går emot ekonomiskt finns det ingen anledning att inte ta mer hänsyn än vad lagen kräver. Om man nu gör en avverkning och de [entreprenörerna] föreslår saker som kan sparas så är det bara att göra på det viset. Det är så liten del av det hela ändå menar han. (Granvik)

Det finns dock anledning att tro att det inte handlar om att miljöhänsyn inte kostar några pengar, för det gör det, utan att det handlar om en balans mellan produktion och miljö i vilket skogsägaren lägger sig på en sådan nivå av miljöhänsyn som den anser vara

ekonomiskt befogad. Vad gäller balansen mellan produktion och miljö så är det nästan uteslutande så att produktionen väger tyngst, även om vissa helt klart tar mer miljöansvar än vad lagen kräver. Haulin exempelvis säger att han inte har en grön skogsvårdsplan för att han tycker att miljö och ekonomi är likställda intressen. Att ha en grön skogsvårdsplan innebär dock en skogsproduktion med mycket bra miljöhänsyn, säger han. Han tillägger att det inte finns någon klar konflikt mellan miljöhänsyn och skogsekonomi, men det kan finnas det om skogsägaren gör fel åtgärder vid fel tidpunkt.

Att det är produktionen som väger tyngre än miljön återspeglas också i de värden som skogsägarna säger att skogen har för dem, där i princip alla säger att det ekonomiska värdet är viktigt. Mer om värdena finns att läsa i slutet under rubriken *Drivkrafter för att ta ekonomiskt ansvar*. Också målet som många har att överlämna skogen till nästa generation implicerar någon form av ekonomisk hållbart brukande som ytterligare sätter fokus på de ekonomiska värdena i skogen.

Vad som i sammanhanget verkar vara viktigt för skogsägarna är att de själva vill bestämma var balansen ligger och vilken typ av miljöhänsyn de ska ta. Haulin berättar något som illustrerar hur flera av skogsägarna resonerar kring att de själva vill bestämma:

Jag skulle aldrig få för sig att gå och hugga ner ett träd som det var ett fiskgjusebo i men jag skulle inte vilja ha ett förbud mot att hugga ner trädet, eftersom det är något som jag själv klarar av att avgöra. (Haulin)

På samma sätt tar Haulin naturhänsyn på andra områden som att spara torra aspar med aspfjädermossa, men han gör det i den omfattning han anser det är riktigt.

Detta betyder inte på något sätt att skogsägarna är trångsynta och inte öppna för nya idéer om hur skogen kan skötas på ett bättre sätt ur miljöperspektivet och produktionsperspektivet. De ger snarare uttryck för att vara öppna och vilja föra en dialog med den som har åsikter, men att de själva i slutändan är de som bildar sig en egen uppfattning och bestämmer vad de vill göra.

6.2.2 Moral

Moraliska uppfattningar om vad som är rätt och fel, bra och dåligt verkar ha en stor inverkan på miljöhänsynen som de intervjuade skogsägarna tar. Vissa av de intervjuade skogsägarna säger rakt ut att en skogsägare har ett moraliskt ansvar att värna om naturen, medan andra säger att de vill göra det som ”känns rätt”. På frågan om skogsägare har ett moraliskt ansvar att värna om miljön säger Per-Eide Svensson:

Ja det har man. Man är ditsatt att sköta den [skogen] och då ska man ta det ansvaret. (Per-Eide Svensson)

Ljungberg är inne på samma spår och säger att skogsägare har ett moraliskt ansvar att värna om miljön eftersom skogens värden kräver långsiktighet. Banér tycker att man som skogsägare har ett moraliskt ansvar att värna om de naturvärden som finns i skogen. Han säger precis som Ljungberg att det har att göra med att skogen är långsiktig, att det handlar om kommande generationer.

Udén kan tolkas som att han också tycker att skogsägare har ett moraliskt ansvar att värna naturen när han säger att han ”tar miljöhänsyn i sitt skogsbruk på samma sätt som människor i allmänhet sopsorterar. Hela samhället måste ha miljöhänsyn och det måste även skogsbruket.”

Vad skogsägarna säger är alltså att de tar miljöhänsyn delvis på grund av att de själva anser att de har en moralisk skyldighet att göra det. De säger också att detta är något som de själva upplever att de har och inget som de blivit ålagda av någon annan utifrån. Frågan som är intressant att ställa sig i detta sammanhang är hur långt skogsägarna anser att det moraliska ansvaret sträcker sig. I detta sammanhang är antagligen samma resonemang som tidigare anförts om en balans mellan produktion och miljö som gäller även i detta fall.

Det går att skönja inriktningar på skogsägarnas inställning till sitt skogsägarande som påverkar vilka moraliska skyldigheter de har. Den ena ser sig själv som en förvaltare, den andra som en ägare. Förvaltaren ser sig själv som en person som är satt att sköta skogen för en tid. Denne ser sig själv ha skyldigheter mot naturen och kommande generationer att göra detta på ett sätt som är långsiktigt hållbart. Den som förvaltar något kan hållas skyldig för att ha förvaltat på ett dåligt sätt. Denna inställning har af Ugglas. Han sammanfattar sin syn på miljöansvar i att "[S]om ägare kan man inte göra vad som helst. Man förvaltar det [skogen] med äganderätten, men man har trycket på sig att det ska skötas bra". Av den anledningen har han certifierad skogen, för han vill ha bevis på att skogen sköts bra.

6.2.3 Estetik

Skogsägarna som intervjuats talar återkommande om att de till viss del styrs av estetiska värden i sitt skogsbruk och i den miljöhänsyn de lämnar. Många säger att de vill ha en vacker skog att gå i för rekreationssyfte och att de aktivt skapar en skog som de tycker är vacker. Detta gör att de i sin generella hänsyn tenderar att spara träd och miljöer som de upplever vara vackra. Ljungberg berättar att hon låtit spara "trollskog" och andra estetiskt tilltalande områden. Också Udén säger att han försöker att spara träd som är vackra. Öberg säger att han tror att han formar skogen så att den ska bli vacker.

Vad som anses vara vackert är förstås individuellt. Öberg tycker exempelvis att en vacker skog har en blandning av olika träslag utan planteringar i raka rader. Vad de flesta skogsägare säger är fult och som de försöker undvika är stora hyggen. Det har i sin tur inneburit att vissa inte bedriver ett så produktionsinriktat skogsbruk som de skulle kunnat. Öberg säger att han vill att skogen ska se bra ut och att det då inte går att ta ut maximalt. Det är så han har blivit fostrad. Han säger också att det i första hand är för sin egen och familjens skull som skogen ska vara vacker, vilket verkar vara en vanligt förekommande uppfattning bland de intervjuade skogsägarna.

Det kan dock finnas problem med att estetik ibland avgör vilka områden eller träd som ska sparas. Det är inte alls säkert att det som är mest estetiskt tilltalade är det mest skyddsvärdt ur naturvårdssynpunkt. På samma sätt kan uppfattningen om vad som är vackert och inte ställa till det för den skogsägare som värnar den miljö och upplevas av andra som fult. Banér berättade om detta:

På ett av de ställen som Banér just nu håller på att skydda tillsammans med SVO så växer det en hel del gamla almar. Många av dem är döda och folk som åker förbi tycker att det ser skräpigt och vanvårdat ut när de döda träden får stå kvar. Banér har sagt till Skogsstyrelsen att de av denna anledning får kritik från allmänheten som inte förstår att det är av naturhänsyn som almarna står kvar. Banér vill att SVO tydligt sätter upp skyltar som förklarar varför de döda almarna inte tas bort. Detta har SVO och Länsstyrelsen gått med på och Banér tror att skyltarna kommer göra att det blir en acceptans från allmänhetens sida att det står döda almar längst vägen. Han avslutar med att säga:

Allmänheten har en bild av hur man sköter sin skog som ibland är ganska förenklad. De förstår inte det här med mångfald och de förstår inte det här med att man ska bevara. Då måste man upplysa allmänheten, det tycker jag är helt naturligt och det är det här ett bra exempel på. (Banér)

6.2.4 Intresse

Av de intervjuade finns ett antal som anger att de har ett intressen för växter och djur och att det är en drivkraft för dem att värna om de naturvärden som finns i deras skogar. De som är intresserade av djur och natur verkar också vara mer kunniga på vilka åtgärder som gagnar miljövärdena. Udén säger att han är biologiskt intresserad och att det därför faller sig naturligt för honom att ta miljöhänsyn. Banér är också naturintresserad. Bland annat så berättar han om de biotopskyddsområden och naturvårdsområden som de upprättar tillsammans med SVO. Banér säger att det ligger i hans och familjens intresse att göra dessa avsättningar och att det på ett ställe på ägorna antagligen finns den första lokalen i norra Europa för en speciell svamp. Det känns mycket bra att ha en sådan svamp på markerna säger Banér och att han på ett personligt plan tycker att allt sådant är mycket intressant. Han tror att det är viktigt att skydda ovanliga arter för att de är en del av ett större system som är mycket känsligt. Om en art blir ovanligare kan det vara ett tecken på något mycket större och allvarigare, resonerar han.

6.2.5 Externa drivkrafter

Vad som är genomgående i svaren från skogsägarna är att de inte upplever några externa påtryckningar från några specifika aktörer att ta mer miljöansvar än vad lagen kräver. Per-Eide Svensson sammanfattar det med att ”det inte finns några förväntningar utifrån på vad man ska göra utan man vill själv värna om naturen”. Det en del av skogsägarna har tagit upp i samband med detta är att de snarare tycker att det finns ett tryck att ta mindre miljöansvar än vad de själva vill, och att de till viss grad upplever att de får bromsa och säga ifrån för att få en planerad avverkning att bli som de tänkt sig. Detta tryck kommer framför allt från skogsbolagen som avverkar åt skogsägarna.

Några av de intervjuade skogsägarna har certifierat sin skog enligt PEFC, FSC och de flesta hade en grön skogsbruksplan som de följer. Att ha en certifiering eller en grön skogsbruksplan innebär att ta mer miljöhänsyn än vad lagen kräver. När de fick motivera varför de valt att certifiera eller göra en grön skogsbruksplan var det en rad olika anledningar som angavs (flera av dem finns att läsa om under *Drivkrafter att ta miljöansvar - ekonomi*). Granvik ger uttryck för en uppfattning att en grön skogsbruksplan ”hör till tiden”. Det är en uppfattning som verkar delas av flera skogsägare, bland annat Öberg säger att: ”Om man ska hänga med så ska det nog vara en grön skogbruksplan eller något liknande.” Känslan av att vilja hänga med kan kopplas till upplevelsen som flera skogsägare talar om som är att intresse för miljö och miljöfrågor generellt har ett ökat samhället. Banér berättar om att det finns ett tryck utifrån på skogsägare att ta miljöansvar, men som inte kommer från någon speciell aktör utan snarare från samhället i stort.

På ett indirekt sätt påverkar externa krafter. Man känner trycket . Det finns ett tryck någonstans som darrar i luften, men det är inte så att det är någon person som säger att så här ska ni göra. (Banér)

af Ugglas talar precis som Banér om att han som skogsägare känner ett tryck utifrån att skogen ska skötas på ett bra sätt, vilket för honom har varit en drivkraft att certifiera skogen för att vara säker på att den sköts bra:

[S]om ägare kan man inte göra vad som helst. Man förvaltar det [skogen] med äganderätten, men man har trycket på sig att det ska skötas bra. Av den anledningen har jag certifierad skogen, för han vill ha bevis på att skogen sköts bra. (af Ugglas)

Skogsägarna påverkas och blir själva mer miljömedvetna när miljömedvetenheten generellt ökar i samhället. Per-Eide Svensson säger att familjen inte har haft ett miljötankande tidigare, men att det har växt fram med tiden och att de nu har certifierat sin skog:

Det har bara vuxit fram att vi har ett miljötankande. Det har inte varit så från början, längre tillbaka. (Per-Eide Svensson)

På frågan om myndighetskrav och förväntningar har förändrats över tiden, om de har blivit fler eller färre, så säger Haulin att han inte har någon uppfattning om det och inget han har märkt annat än att det generellt i samhället är finns ett större miljöintresse jämfört med förr. Granvik berättar att en ökad miljömedvetenhet är något som han även märkt av bland entreprenörerna. Han ägde och körde själv skogsmaskiner tidigare och säger att otroligt mycket har hänt vad gäller miljömedvetenhet sedan dess: ”Ska man vara med i den branschen måste man ha det absolut senaste och idag det är höga miljökrav på maskinerna.”

Sammanfattning av drivkrafter för att ta miljöansvar:

Moraliskt ansvar att värna om naturen (moral)

En stark drivkraft är uppfattningen ägandet av skog är förknippat med en moralisk skyldighet att värna om naturvärdena och ”göra det rätta”. Detta är något som skogsägarna känner i sig själva och inte som något någon förväntar sig av dem.

Viljan att skapa en vacker skog (estetik)

Att vilja ha en skog som är vacker säger flera skogsägare inte går ihop med att kalhugga skogen eller ha en maximal produktionsinriktning. Detta gynnar naturvärdena.

Naturintresse

De skogsägare som är intresserade av djur och natur anger att de tar naturhänsyn för att det känns naturligt och viktigt. Dessa skogsägare ser ett stort värde i att ta naturhänsyn för växterna och djurens skull och är personligt engagerade i vilka ovanliga arter som finns i deras skog. Dessa skogsägare vill värna om naturen.

Skogsägare certifierar sin skog för att få mer betalt (ekonomi)

Få av de intervjuade ser detta som en drivkraft. Skogsägarna verkar förhålla sig avvaktande till certifiering, vissa är emot certifiering. De flesta har en grön skogsbruksplan, vilket verkar vara så långt de vill sträcka sig för tillfället.

Föregå lagkrav

En skogsägare tyckte att det var lika bra att certifiera skogen eftersom och på sätt vara förberedd på strängare miljökrav för skogsbruket.

Undvika ytterligare lagkrav

En skogsägare såg certifiering som ett sätt för skogsägare att visa att de själva kan ta ansvar för naturvärdena i skogen och på så sätt undvika stängare lagkrav.

Viljan att hänga med Denna drivkraft kommer av att samhället i stort blir mer miljömedvetet. Skogsägarna påverkas av detta och vill öka miljömedvetenheten i deras skogsbruk. Att skogsbolagen blir mer miljömedvetna är något som ökar denna känsla.

6.3 Drivkrafter för att ta socialt ansvar

Hur de intervjuade skogsägarna ser på de sociala värdena som de förknippar med skogen hänger samman med intresse, tradition och den personliga kopplingen till platsen. Genomgående nämns rekreationsvärdet som det viktigaste sociala värdet, men historia och kulturella värden är viktiga även för andra. För skogsägare Tjäder är skogens kulturella värde stort och väldigt viktigt. Hon är intresserad av hembygdens historia och beskriver skogen som en del av den, ”det känns som att skogen är jätte viktig i den historien”. Hon söker all information om hembygden själv och uttrycker viss oro för att de kulturella värdena kommer att försvinna. Därför ser Tjäder skogen mycket som en gåva som ska förvaltas så bra som möjligt, ”varje generation har ett ansvar”. Hon bor inte på fastigheten idag men är uppväxt där och tror att det gör att hon har en stark känsla för skogen.

Banér tycker att det definitivt finns kulturella värden i skogen som måste bevaras och som det har slarvats mycket med. Även gamla torpgrunder bör bevaras anser han.

Det kan också finnas gamla äppelträd kvar där torpen en gång stod och de får man också vara rädd om så att det inte planteras gran på alltihopa för då har man utplånat den här platsen för all framtid. Man ska som skogsägare känna ansvar för dessa platser, de representerar ändå en kultur och en epok som i dag inte längre finns, även fast lämningarna inte är så gamla. Det är en plats där människor har levt och verkat och jag tycker man ska vara ödmjuk inför det. (Banér)

Skogens sociala värden har också en stark koppling till rekreation. Flera av skogsägarna berättar att de träffar på människor som plockar bär och svamp på deras marker. Flera av skogsägarna har skog som ligger tätortsnära, och några tar hänsyn till rekreationsaspekter i sitt brukande, så som att skapa strövvänliga områden i skogen. Haulin är en av dem som har tätortsnära skog som allmänheten använder för rekreation. Det försöker han att ta hänsyn till säger han. Bland annat genom att inte köra sönder de stigar som allmänheten använder, eller lägga ris över dem. Haulin tycker att det är viktigt att man har en dialog med allmänheten, men att det är viktigt att den sker lokalt. Han berättar att han sparar träd och buskar där barnen leker så att de kan leka kurragömma:

Skulle jag ta bort träden skulle de bli ledsna och besvikna och den känslan vill jag inte sätt i dem [...] Om jag spar det där slipper jag den där negativa stämpeln. Jag får ingen positiv stämpel, men jag slipper den negativa. Sen tycker jag det är himla roligt, när jag åker förbi med traktorn, att se ungarna leka. Heja och sådär. (Haulin)

Haulin berättar att det finns skogsägare som försöker stänga ute allmänheten och värna sin egendom till varje pris men Haulin anser att det är bättre att möta allmänheten i en dialog kring skogen och hur den sköts. Det är inte möjligt att springa och jaga folk och säga åt dem att de inte får ha hundarna lösa på under vissa delar av året exempelvis, säger han. För att allmänheten ska visa hänsyn i skogen anser Haulin att det gäller att stödja den verksamheter som ger kunskap om skogen, vilket är det som många saknar. ”Det är avsaknaden av kunskap som gör att vissa gör dumma saker.” (Haulin). Den verksamhet som Haulin, och framför allt hans fru, stödjer är mulleverksamheten. Haulin menar att om barnen får kunskap när de är små förstår de sedan när de är äldre varför de inte ska trampa ner plantor, bryta av träd i skogen, elda och skräpa ner.

Det personliga intresset är en drivkraft för det sociala ansvaret. Det finns inga ekonomiska incitament eller argument till varför man vill värna om de värdena, utöver vad lagen föreskriver. Till skillnad från miljö- eller naturvärden, som mer handlar om att sköta sin fastighet och som kanske ger något tillbaka, förekommer känslan av att insatser

för allmänheten bara skulle skapa problem. Problem med allmänheten som missuppfattat allemansrätten är alltså återkommande. Flera av skogsägarna menar att det sociala ansvaret lika mycket ligger hos de som nyttjar skogen för rekreation.

Det finns även en önskan om lokal förankring och samverkan med berörda intressenter, vilket kan ses som en drivkraft eftersom det handlar om värna om företagets långsiktiga existens och acceptans i lokal samhället. Banér anser att ”man är påverkbar och man känner hur man ska bete sig i bygden och vad som är accepterat och inte. De som inte känner detta tryck kan lätt göra sig impopulära”.

Jakten är dock en viktig inkomstkälla för flera av skogsägarna och att värna om jakten är att värna om skogens sociala värden. Men flera utav skogsägarna berättade att de själva tappat intresset för jakten. Jakträtten var i de fallen utarrenderade och en inkomstkälla, men inget man själv deltog aktiv i. Jakten verkar inte vara något som påverkar hur de sköter skogen. Åsikter från jaktlagen rörande skogens skötsel var heller inget skogsägarna upplevt. Personkemin med jaktlaget nämndes också som viktigt, mycket viktigare än vem som betalar bäst.

Följande drivkrafter för socialt ansvar har identifierats:

Kultur- och historieintresse

Intresse och kunskap om skogens kultur- och historiska värde är en drivkraft.

Personlig anknytning

Personlig anknytning till trakten där skogen finns eller att man är en del av det lokala samhället är en drivkraft för socialt ansvar.

Rekreation

Ett intresse för rekreation och friluftsliv är en drivkraft.

Förvaltaransvar

Det finns ett upplevt förvaltaransvar för skogens sociala värden, och viljan att föregå med gott exempel är en drivkraft.

Oro

Oro för att de kulturella värdena håller på att försvinna är en drivkraft.

Sociala/lokala förväntningar

Att känna till de sociala riskerna med att missköta sig är en drivkraft.

6.4 Vilka hinder finns för ansvarstagande?

De intervjuade frågades om långsiktiga utmaningar för skogsbruket. Ett problem som kan hota långsiktigheten är de stigande skogsfastighetspriserna. Flera av de intervjuade menar att ett högt fastighetspris kan bli problem i framtiden vid generationsskifte om barnen vill lösa ut varandra. Ett högt pris kan då innebära att fastigheten måste säljas istället för att gå i arv. Därutöver är skogsfastigheter så dyra att skogsägare inte alltid har möjlighet att köpa mer skog. Priserna står inte i relation till vad marken avkastar, berättar flera:

Det är en spekulering i framtida värdeökning, men priset motsvarar inte avkastningen på skogen. Det kan vara ett problem för de som vill köpa mer skog på intilliggande fastigheter. (Per-Eide Svensson)

Det är negativt att kopplingen mellan markens avkastningsförmåga och priset på marken är bruten. (Haulin)

Det handlar om en spekulering i en framtida värdeökning, tror Haulin. Det finns en risk för att skogens skötsel förändras på grund av detta och blir mer produktionsinriktad när de som nu köper fastighet till överpris hamnar i den situationen att de måste ha in pengar.

Då kommer de, även fast det kanske inte var det de ville från början, gå in i skogen och ta ut maximalt. (Haulin)

Skogsbruket riskerar alltså att bli mer produktionsinriktat på grund av det höga priset på skog, enligt Haulin. Han sammanfattar med att ”marknaden är till men för miljön”.

De skogsägare som även bedriver jordbruk har ett något annat förhållande till höga markpriser. Några menar att det idag är för höga priser, men det som upplevs som högt pris i dag kanske inte är högt i morgon. Banér, som driver både jord- och skogsbruk för ett resonemang kring ökat ansvar. Han menar att när priset på marken ökar är det också rimligt att kraven på den som brukar marken ökar. I takt med att den mark som brukas blir mer och mer ovanlig, i synnerhet de fastigheter som ligger nära storstäder, så måste krav ställas på att den sköts på rätt sätt, säger han.

En annan åsikt som skogsägarna har om vad som är problematiskt är att mark tas i anspråk av staten för naturskydd. Att detta är ett problem verkar inte ha någon direkt koppling till ersättningsnivåerna då ingen upplevde dem som för låga, eller uteblivna intäkter. Flera menar att det är skogsägarnas förtjänst att marken har värdefulla naturvärden. Men ett naturreservat, menar de, innebär en form av misstroendeförklaring att de inte skulle klara av att sköta skogen längre. Marken riskerar att tas ifrån dem och äganderätten hotas.

På frågan om vilken påverkan som deras företag har på samhället svarar majoriteten att skogen tillhandahåller rekreationsområden. Men uppfattningen om allmänheten och allemansrätten är att det ibland kan vara förknippat med problem. Ljungberg säger att hon ser en förändring i människors inställning till allemansrätten. Allt fler missköter sig och har feltolkat vad allemansrätten innebär. Hon berättar bland annat om person som tyckte sig ha rätten att säga ner träd på hennes mark bara för att hon hade så många träd.

Fröstad berättar att han ofta träffar på människor i sin skog, till exempel under svampsäsongen. Han säger att folk gärna får rida eller köra med fyrhjulingar i hans skog bara det görs snyggt och de inte förstör. Men för några år sedan när en orienteringstävling planerades på hans mark sa han nej. Det menar han ligger utanför allemansrätten. Han berättar även om problem med dumpade bilvrak, men tror att de händer många skogsägare.

Banér berättar att de i viss mån fått lida för att deras skog ligger nära tätbebyggda områden. Att skogen är tätortsnära är både på gott och ont säger han. Många missbrukar allemansrätten, eller överskrider vad som är tillåtet genom att exempelvis anordna orienteringstävlingar utan att fråga markägaren eller köra med motorcyklar och annat. Detta är en baksida som inte är rolig, säger han.

Det finns många exempel på hur man bär sig åt i skogen och det är en baksida som inte är rolig. Här tillhandahåller vi skogen för att folk ska kunna tillbringa sin fritid där, men då får inte det missbrukas, vilket det görs ibland. Det är tråkigt. Detta kan få en backlash effekt att man då i framtiden måste lagstifta. Och då kan det slå tillbaks åt andra hållet, att allemansrätten blir begränsad. (Banér)

Allemansrätten ser Banér som en fin resurs som vi i Sverige måste värna om. Något som skulle kunna bromsa den olyckliga utveckling som vi ser i dag på detta område, att folk missbrukar allemansrätten, skulle kunna vara bättre information om vad allemansrätten innebär. Man skulle informera i skolan om vad allemansrätten säger Banér. Han tillägger att det endast är några få människor som betar sig illa i skogen och som förstör för alla andra, det stora flertalet sköter sig.

En annan tråkig sak som inte är ovanligt att Banér hittar bilvrak, kylskåp och sopor dumpade i skogen. Det händer också att folk bryter upp lås på bommar eller tar sönder dem. De sommarstugor och hus som ligger i skogen drabbas också av inbrott, vilket gör att hyresgästerna till slut inte vill bo där längre. Banér anser att de får betala ett relativt högt pris för att deras skog är tätortsnära.

Den sociala dimensionen av skogen är vid och ansvarsgränsen är diffus. Det kan bero på att ”skogen” i sig är kontextberoende och definieras olika av olika grupper. Allmänheten som ibland går i skogen för rekreation befinner sig inte i samma ”skog” som den som äger och brukar den. Olika förståelseramar påverkar vilka alternativ som framstår som realistiska eller orealistiska.

Allmänheten har en bild av hur man sköter sin skog som ibland är ganska förenklad. De förstår inte det här med mångfald och de förstår inte det här med att man ska bevara. Då måste man upplysa allmänheten, det tycker jag är helt naturligt och det är det här ett bra exempel på. (Banér)

En annan sak som skogsägare ser som både en möjlighet och en risk är den ökade efterfrågan på biomassa. Banér säger att en stor utmaning är att stå emot trycket att leverera råvara till varje pris. Han tror att trycket kommer att öka i och med att Sverige ska vara självförsörjande med energi och skogen kommer att vara en stor källa som energin kommer att tas ur. Trycket kommer både från politiskt håll och från virkesuppköpare, säger han. Banér tror att ”Om man har det trycket så finns det en stor risk att klipparna kommer tillbaka.” Priset riskerar att bli att hänsynen får stryka på foten, tror han.

Det är en konflikt. Vi ska ha billig energi och vara miljövänliga men vi kan inte få allt. (Banér)

Sammanfattning av hinder som kan påverka ansvarstagande:

Skogsfastighetspriser

Stigande priser på skogsfastigheter kan hota den ekonomiska långsiktigheten. Skogsbruket riskerar att bli mer produktionsinriktat och problem kan uppstå vid generationsskiften.

Äganderätten hotas

Naturvård i form av naturreservat upplevs som ett problem av flera eftersom äganderätten kan tas ifrån dem.

Allemansrätten

En känsla av att allt fler missköter sig och har feltolkat vad allemansrätten innebär kan vara ett hinder för socialt ansvar.

Ökad efterfrågan på billig energi

En ökad efterfrågan på biobränsle medför en risk för minskad miljöhänsyn.

6.5 Resultat från intervjuer med experter

Under denna rubrik presenteras den empiri som samlats in från de tre skogskonsulenter på SVO som intervjuats. Då skogskonsulenter är yrkespersoner som har mycket kontakt med enskilda skogsägare i sitt yrke har de stor erfarenhet och insikt i deras åsikter och drivkrafter att ta ansvar och på så sätt fungerar detta avsnitt som validering övrig empiri. Det som framkom under intervjuerna redovisas nedan. Referenser till skogskonsulenterna skrivs ut med efternamn. Förteckning över skogskonsulenterna finns i bilaga 2.

6.5.1 SVO om enskilda skogsägare

De drivkrafter som enskilda skogsägare har att ta mer miljöansvar än vad lagen kräver är flera tror skogskonsulent Ringblom. Tradition kan vara en sådan drivkraft, där tidigare generationer har sparat en bit mark och så förstärker skogsägaren att göra det. Att spara en bit skog kan också ha praktiska orsaker. Den kan vara besvärlig att bruka, ha dålig bärighet eller liknande. Det kan också vara omedvetet från skogsägarens sida ”Jaha, dit upp har jag aldrig varit.” Det finns alla olika orsaker varför en skogsägare tar miljöansvar, säger Ringblom.

Ringblom tror att certifiering av skog är en drivkraft som har ökat miljöhänsynen i skogsbruket.

Det är det absolut... Det är egentligen det som har gjort att nivån på miljömedvetenheten har höjts generellt. Certifieringen är en stor drivkraft för att man kan få mer betalt för virket. (Ringblom)

Till certifieringsreglerna hör att minst 5 procent av marken ska avsättas till naturvård eller vara orörd. De entreprenörer som avverkar åt bolag som är certifierade avverkar också åt andra och det medför att de tar med sig den naturvårdskunskapen även när de avverkar icke certifierad skog, säger Ringblom. De sparar exempelvis högstubbar och annat efter den nivå som certifieringen föreskriver. Maskinförarna vet antagligen inte alltid om den skog de kör i är certifierad eller inte, så ofta avverkar de enligt en standard som om skogen vore certifierad.

SVO försöker inte bara påverka enskilda skogsägare att ta miljöansvar, de försöker också få dem att underlätta för allmänheten som rör sig i deras skogar. Ringblom säger att det ingår att de ska ge råd om hur skogsägare kan underlätta för allmänheten på olika sätt när avverkning sker på skogsfastigheterna som ligger nära bebyggelse. Många skogsägare inser att om de gör i ordning en bra stig så håller sig allmänheten där. Men det finns också de som inte alls vill att allmänheten ska vara i deras skogar. Ringblom sammanfattar det som att det är mycket olika mellan skogsägare. I skogsvårdslagen står det att man bör underlätta för allmänheten på olika sätt till exempel genom att hålla stigar rena från avverkningsrester samt ej markbereda dessa.

För de kulturella värden som finns i skogen tror skogskonsulent Rangsmo att det är vanligt att skogsägare tar mer ansvar för än vad lagen kräver då det är vanligt med ett eget intresse hos dem. Ofta är skogsägaren intresserad av kulturmiljö och Rangsmo berättar att oftast är det lättare att få acceptans för hänsyn för kulturmiljö än till exempel biotopområden. Han tror det beror på att många har ett intresse för historia och hembygden. Speciellt om skogen gått i arv, men även hos de som är utbor och förvärvat fastigheten är många intresserad av historien.

[Kulturmiljön] är mer konkret medan exempelvis spiklavar kräver förstoringsglas. (Rangsmo)

Att SVO:s rådgivningsnivå ligger över lagkraven är något som skogskonsulent Rangsmo inte upplever vara ett problem i kontakten med skogsägare och att det inte behöver finnas ett motsatsförhållande mellan ekonomi och miljöhänsyn i skogsbruket. Han säger att ekonomi i många fall sammanfaller med den naturhänsyn som måste tas. Han säger att detta är vanligt i samband med skogsbilvägsbyggen. Han ger som exempel att skogsägare ska undvika att bygga vägar över våtmarksområden som generellt har höga naturvärden och att en alternativ sträckning är ofta mycket billigare. Rangsmo lägger dock till att skogsbilvägar ibland läggs onödigt nära exempelvis fornminnen, kulturminnen eller våtmarker.

Skogskonsulent Ringblom tar upp ett exempel som stöder Rangsmos uppfattning att ta en större miljöhänsyn än vad lagen kräver ibland kan gå hand i hand med god ekonomi. Hon säger att det kan vara bra att förlägga sin hänsynsyta till de områden i skogen som är dyrare att bruka ex. sumpskogar, som också har höga naturvärden.

Enligt skogskonsulent Ringblom bedriver stora skogsägare generellt sitt skogsbruk mer effektivt och är mer pålästa. Detta är bra för produktionen, då den blir högre, men de är inte alltid så intresserade av naturvård. Rangsmo är av samma uppfattning och tror de stora skogsägarna i genomsnitt har en högre kompetens och att de är mer medvetna om de krav och förväntningar som finns på miljöhänsyn. Små skogsägare däremot, som inte är beroende av avkastning från sin skog och som har ett vanligt arbete, kan ibland välja att inte avverka. Själva avverkningarna ser dock ofta likadana ut hos stora som små skogsägare då det är samma entreprenörer som sköter dem och som skördar på liknande sätt oavsett skog. Många företag kräver att de som kör skogsmaskinerna har ett grönt kort vilket har ökat hänsynen i skogsbruket. På senare tid har dock lönsamheten hos entreprenörerna varit låg, vilket inte har främjat miljöhänsynen.

Skogskonsulent Björklund tror inte att det är någon större skillnad i hur skogsägare som bor på fastigheten sköter sin skog jämfört med hur utbor sköter skogen. Han menar att det varierar och det är svårt att säga något generellt. Men han tycker sig kunna se en tendens att utbor har sämre koll på skogen och inte har lika mycket av produktionstänkande. Att detta skulle vara ett problem är inget han tänkt på eller märkt av. Han tycker inte heller att det är någon större skillnad i naturhänsyn mellan stora skogsbolag och privata enskilda skogsägare. Han berättar att historiskt har skogsbolagen varit dåliga på hänsyn, ”jag tror att idag är det inte någon skillnad, de stora skogsbolagen ligger nog till och med steget före de privata [enskilda skogsägarna]”. Han tror att omsvängningen kan ha skett på grund av certifieringar men samtidigt att det varierar beroende på vart man är i landet.

6.6.2 Utmaningar för skogsbruket enligt SVO

Den största utmaningen som Ringblom ser är att kunna väga samman alla olika intressen som finns i skogen. SVO har en policy som heter *skog till nytta för alla*, och det är inte enkelt säger hon. De intressen som ska sammanvägas är olika och motstridiga. Vi har markägaren, naturvård och allmänhet. På det tillkommer också klimatdebatten som skapat en större efterfrågan på biobränsle. När biomassa ur skogen tas ut i större mängder skapas problemet hur näringen skall kunna föras tillbaka till skogen, säger Ringblom.

Rangsmo tror att det finns en del utmaningar på miljösidan. Ett problem är det ökade intresset för bioenergi, ”uttaget kan bli för stort på marker som inte tål det” (Rangsmo). Utmaningen blir hur man ska begränsa biobränsleuttaget till lämpliga områden. Detta jobbar SVO med redan nu. De kommer med rekommendationer, bland annat om hur den biologiska balansen ska bibehållas genom återföring av aska. Tanken är att i områden där stora uttag har skett ska detta helst ske. Men det är inget krav utan en rekommendation i

SVO:s anvisningar. Rangsmo tror att det stora intresset inte är specifikt för Uppland utan generellt för hela Sverige. Men efterfrågan i Uppland är stor och samtliga aktörer på virkesköparensidan hanterar idag biobränsle.

Sammanfattningsvis, SVO ställer krav på enskilda skogsägare att följa skogsvårdslagen, kulturminneslagen vissa delar i miljöbalken (Ringblom; Rangsmo; Björklund).

SVO försöker påverka alla skogsägare till att ta mer hänsyn än vad som lagen kräver. Det finns två nivåer av hänsyn, dels finns det en lägsta nivå av ansvar som skogsägare måste ta, och det är att följa lagen. Sedan finns det en högre nivå av hänsyn som SVO strävar efter att skogsägarna ska ta, och det är vad som man kan kalla en rådgivningsnivå. Det är dock upp till skogsägaren att själv bestämma vilken nivå den vill ligga på. (Ringblom; Rangsmo)

De olika drivkrafter för att ta mer ansvar än vad lagen kräver är enligt skogskonsulenterna:

Drivkrafter för ökad miljöhänsyn:

- Att det inte behöver finnas ett motsatsförhållande mellan skogsekonomi och miljö
- Omedvetenhet om att en bit skog har sparats
- Tradition
- Att få mer betalt genom certifiering
- Ekonomisk möjlighet att ta miljöhänsyn

Drivkrafter för att ta socialt ansvar:

- Skogsägarens eget intresse för kulturmiljö

Hinder för att ta mer ansvar än vad lagen kräver:

- Ökad efterfrågan på bioenergi

7 Analys

I detta kapitel undersöks hur de enskilda skogsägarna ser på sin roll i samhället och hur det passar in i den teoretiska ramen som presenterats tidigare.

Vad som framkommit i studien är att skogsägarna anser att de ska ta mer ansvar än vad lagen kräver, men hur mycket mer ansvar de är beredda att ta beror på ett antal drivkrafter och hinder som föreligger i varje enskilt fall. Tabell 5 nedan visar de drivkrafter som identifierats i empirin uppdelade efter de tre ben som CR står på, det vill säga ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar.

Tabell 5. Identifierade drivkrafter för ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar. De drivkrafter som är interna och som kan härledas till skogsägarens värderingar är här markerade med stjärna

Ekonomiskt ansvar	Socialt ansvar	Miljömässigt ansvar
Ekonomisk långsiktighet	Intresse och kunskap ★	Moral ★
Skogens makroekonomiska betydelse	Personlig koppling ★	Estetik ★
Familjen ★	Rekreativvärden ★	Naturintresse ★
Ekonomisk trygghet ★	Förvaltaransvar ★	Ekonomi
Skoglig kvalitet	Oro ★	Föregå lagkrav
Övriga värden som kräver ekonomiskt ansvar	Lokala förväntningar	Viljan att hänga med ★
Tradition ★	Tradition ★	Tradition ★

Vad som är slående är att det är många drivkrafter som är interna och som kan härledas till skogsägarens person (markerade med stjärna i tabell 5). Skogsägarna har till exempel berättat om att de vill värna om kulturmiljön som finns bevarad i skogen och att drivkraften för det är deras personliga intresse. De har också berättat om att de upplever att de har en moralisk skyldighet att förvalta den bit natur de har. Under drivkrafterna att ta miljöansvar och socialt ansvar syns i tabell 5 att majoriteten av drivkrafterna är sådana som kan härledas till personliga värderingar. Det är svårt att säga om det är de som är de dominanta drivkrafterna för att ta mer socialt och miljöansvar än vad lagen kräver, men vad som står klart är att dessa drivkrafter är centrala för många av skogsägarna.

Under vad som benämns som ekonomiskt ansvar finns en mängd icke ekonomiska drivkrafter. Att ta ekonomiskt ansvar borde ha mycket med att vilja tjäna pengar, fast på ett långsiktigt hållbart sätt. Att tjäna pengar brukar vara ett syfte i sig hos företag som sällan ifrågasätts, inte heller av skogsägarna, men de berättar också om andra saker som ligger djupare som fungerar som drivkrafter för ekonomisk hållbarhet i deras skogsbruk - exempelvis viljan att lämna över skogen till nästa generation. Denna drivkraft är något som formar skogsägandet och som sätter gränser för vad som är möjligt för många ägare att göra med skogen. De skogsägare som har detta som drivkraft kan exempelvis inte sälja den som vilken annan investering som helst, de kan heller inte avverka allt för att sedan lämna över endast ungskog till nästa generation. Det skulle innebära att nästa generation ärvde, inte bara fastigheten, utan också en mängd kostnader. Gallring kostar pengar och finns det ingen skog mogen att avverka så måste pengarna tas in från annat håll för att täcka kostnaden för gallring, vilket kan få till följd att fastigheten måste säljas. Många skogsägare verkar av denna anledning ha skog i olika åldrar på fastigheten. Detta är ett uttryck för ekonomisk hållbarhet i skogsbruket, något som också SVO pekar på när de sätter upp *hållbar avverkning* som en förutsättning för ekonomisk hållbarhet i skogsbruket (Berggren, 2008). Alla skogsägare har dock inte haft som mål att lämna över skogen till nästa generation, vilket bör nämnas, men det finns god anledning att tro att detta är något som är grundläggande för många enskilda skogsägare och att detta är en garant för ekonomisk långsiktighet i skogsbruket.

Andra tecken på strävan efter ekonomiskt ansvar är den diversifiering av skogsbruket som vissa skogsägare ger uttryck för. De vill ha en bra blandning av olika träslag i skogen. Vissa tar upp att de har planterat ek, som ett led i detta, andra säger att de inte vill ha för mycket gran eftersom den är stormkänslig. Andra arrenderar ut jakträppen till jaktlag och får inkomst på det sättet. Detta är ett tecken på viljan att ha ett ekonomiskt hållbart skogsbruk bland skogsägarna då det i stor utsträckning handlar om riskspridning – att plantera flera olika sorters träd och att ha inkomster från flera verksamheter i skogen. Det SVO har också pekat på att riskspridning är en förutsättning för hållbart skogsbruk (Berggren, 2008).

Skogsbruket är förenat med ekonomisk långsiktighet, inte bara för den skogsägare som har som mål att lämna över till nästa generation, utan också för den som vill öka värdet på fastigheten då produktionen i sig är tidskrävande. Skogsägarna ger uttryck för att detta inte är förenligt med kortsiktiga ekonomiska beslut, utan handlar om att ”ta rätt beslut” i dag i slutändan handlar om att ökar värdet i framtiden. Detta är inte förenligt med kortsiktiga ekonomiska beslut som de ”klippare” som vissa av skogsägarna starkt tar avstånd ifrån. Långsiktigheten som flera av de intervjuade beskriver sammanfattas i detta citat av Per-Eide Svensson.

Det är ju vårt levebröd. Vi är ju inte ute efter att utarma, utan vi sköter ju återplanteringar och sånt och har det i åtanke. Vi är inte ute efter att skövla det hela.

7.1 Företagsansvar av ekonomiska skäl

Teorin beskriver en uppdelning mellan ekonomiska och etiska drivkrafter för CR. De företag som endast har ekonomiska drivkrafter att ta mer ansvar än vad lagen kräver ser CR som ett instrument för att skapa ekonomiskt värde för ägarna (Garriga & Melé, 2004). Den skogsägare som har denna inställning skulle enligt teorin inte ta något som helst ansvar utöver vad den är tvungen till om det inte ledde till mer ekonomisk avkastning. I denna undersökning finns det inget som tyder på att detta skulle vara ett dominerande synsätt bland skogsägare. Ingen av skogsägarna anser att det enda syftet med deras företag är att generera vinst till dem själva och deras familjer. De säger heller inte att de enda anledningarna de har för att ta mer ansvar än vad lagen kräver vad gäller naturhänsyn och hänsyn till sociala värden är att öka vinsten i företaget.

De allra flesta av skogsägarna säger att de tar mer miljöansvar och socialt ansvar än vad lagen kräver, men endast en av dem säger att de har en ekonomisk anledning till det. I det fallet handlar det om en skogsägare som ser certifiering av skogen som ett sätt att få in mer pengar i företaget. Övriga skogsägare i studien som hade certifierat skogen angav andra drivkrafter än ekonomi - såsom att föregå eller förhindra ytterliga lagkrav och att få ett ”kvitto” på att skogen var bra skött.

Ekonomisk CR implicerar att ett företag endast ägnar sig åt CR för att tjäna pengar. Skogsägarnas drivkrafter att ta mer ansvar än vad lagen kräver kan inte kategoriseras som ekonomisk CR. Varför är det så?

En teori är att ekonomisk CR är ett uttryck för att företag befinner sig i en konkurrensutsatt situation, där företag använder CR för att få komparativa fördelar (Henderson, 2001). Skogsägaren kan inte sägas befinna sig i en hård konkurrenssituation i den bemärkelse att de alltid kan få avsättning för sin vara även om de inte tar miljö- eller socialt ansvar utöver vad lagen kräver. De är också pristagare, det vill säga de kan inte påverka priset på produkten genom att skilja sig från andra skogsägare på denna

punkt med undantag för certifiering. Det verkar inte finnas någon som helst fördel med att ta socialt, eller miljömässigt ansvar (annat än att skogsägaren får lite mer betalt om skogen är certifierad) för den vanliga skogsägaren eftersom den ändå kan sälja timmer. Företaget riskerar inte en bojkott eller liknande bara för att de inte tagit mer ansvar än vad lagen kräver. Alltså, på en marknad där säljaren alltid kan få avsättning för sin produkt finns det lite eller inget incitament att försöka få komparativa fördelar genom CR. Studien kan alltså inte förkasta teorin på denna punkt.

Det som komplicerar läget en aning är att skogskonsulenterna tror att den ökade inkomsten som kommer med certifiering fungerar som en stark drivkraft i hela branschen. En tolkning av vad skogskonsulenterna tror om detta är att det i själva verket handlar om en drivkraft som skogsbolag och entreprenörer har på grund av sin konkurrenssituation. Denna drivkraft spiller över på de enskilda skogsägarna som köper tjänster av dem och på så sätt får en ökad miljöhänsyn i sitt skogsbruk utan att själva betala eller aktivt välja högre miljöhänsyn.

Ekonomiska drivkrafter verkar inte vara det som i första hand driver skogsägarna till att ta mer ansvar än vad lagen kräver. Moral och personliga värderingar verkar ha större betydelse än ekonomiska drivkrafter. Denna undersökning tyder på att skogsägare inte kan sorteras in under ekonomiskt CR. Detta kan bero på att de har andra inkomstkällor, tradition om hur skogsbruk skall bedrivas och själva bestämmer lönsamhetskraven. Skogen avkastar även annat än pengar som skogsägarna värdesätter och som ofta är lika viktiga som pengar. Att maximera den finansiella avkastningen skulle då innebära att de andra värdena riskerar att missgynnas.

7.2 Företagsansvar av etiska skäl

Företagsansvar av etiska skäl baseras på vad som är ”rätt sak att göra” eller skyldigheter mot samhället (Garriga & Melé, 2004). Företagets roll är dels värdeskapande men även att skydda samhällliga och miljömässiga värden.

Synsättet att företagets roll är dels värdeskapande, till exempel ekonomisk avkastning, och att förbättra och skydda samhällliga och miljömässiga värden är dominerande bland de intervjuade. Miljöansvaret och det sociala ansvaret baseras ofta på en moralisk skyldighet som skogsägarna upplever att de har. Den skyldigheten verkar inte komma av att de anser att de behöver kompensera samhället för de negativa externa effekter som deras företag har, utan den verkar komma av inställningen att de förvaltar en värdefull resurs. Det handlar om en förpliktelse som definierats av skogsägaren själv, eller av tidigare generationer, men inte av externa förväntningar som riktas mot skogsägarna. Att denna moraluppfattning inte grundar sig i att kompensera för negativa externa effekter kan bero på att de intervjuade inte anser att deras företag har några negativa externa effekter på samhället. När de tillfrågades vilken påverkan deras skogsbruk har på samhället var det i stort sett endast positiva effekter som skogsägarna kunde komma på. De angav till exempel att de förvaltade en nationell resurs av stora mått, att de tillhandahöll rekreationsområden till allmänheten och att skogen var en kolsänka.

Vad som studien pekar på är alltså att skogsägares CR-ansträngningar handlar mer om att göra ”rätt sak” än om att gengälda samhället för negativa externa effekter. En teori säger att det är svårt att se etiska handlingars koppling till samhällsnytta eller nytta för företaget och att det därför är svårt för många företag att ta till sig CR (Nystad & Haugland Smith, 2006). Skogsägarna verkar inte alls ha detta problem då skogsägarna inte verkar ha måluppfyllelse som drivkraft för att ta CR-ansvar. De ger snarare uttryck för – som redan

har konstaterats – att deras drivkrafter är att göra det som är moraliskt riktigt. Mer om personliga värderingar som drivkraft för CR under nästa rubrik.

7.3 Personliga värderingar som drivkrafter till CR

Skogsägarna ger uttryck för – som redan har konstaterats – att en stark drivkraft är att göra det som är moraliskt riktigt. Nystad och Haugland Smith (2006) har tidigare identifierat att detta kan vara en stark drivkraft och denna studie stödjer deras uppfattning. De säger också att det som uppfattas vara ansvarsfullt och därför moraliskt riktigt beror på personliga åsikter. Även detta finns det stöd för i denna studie. Skogsägarna visar nämligen på att de tar olika mycket och olika typer av ansvar för natur och sociala värden beroende bland annat på intresse.

I undersökning har det framkommit att naturintresse och kulturintresse är drivkrafter för miljö- respektive socialt ansvar. Denna iakttagelse bekräftas även under intervjuerna med skogskonsulterna. Detta kan ses som ett bevis för Hemingway och Maclagan (2004) påstående att företagsledarens egna värderingar kommer påverka utformandet av CR. I deras teori finns ett problem med att urskilja individens värderingar från företagets. Men i denna studie förekommer inte samma metodologiska problem eftersom företagsledare och ägaren är samma person. Det går alltså inte att skilja på företagets mål och personliga mål hos företagsledaren när ett företag är så litet som de som deltagit i denna studie. Här kan även en teoretisk koppling göras till Murillo och Lozano (2006), som menar att värderingar hos företagets grundare har stor betydelse för beslut som rör socialt eller miljömässigt hållbara företagsstrategier.

Hemingway och McLagan (2004) skriver att samhällliga mål och förändringar speglas i företagsledarnas värderingar. Det som framkommit som tyder på att detta antagande stämmer är att skogsägarna säger att de blivit mer miljömedvetna i sitt skogsbruk i och med att samhället i stort är mer miljömedvetet. De har en drivkraft att hänga med i denna utveckling som resulterat i att de själva har införlivat mer miljöhänsyn i sitt skogsbruk.

I studien av Gabzdylova *et al.* (2009) undersöktes mindre företagares drivkrafter att integrera miljöhänsyn sitt företags processer och handlande. De två viktigaste drivkrafterna i den studien var inte externa utan var grundade i företagarnas egna värderingar och moral. Detta är något som återkommer även i denna studie, även fast det inte säkert går att säga om de drivkrafter som är grundade i skogsägaren som person är de allra viktigaste, så verkar de vara mycket viktiga. Gabzdylova *et al.* (2009) menar att detta egentligen inte är så konstigt eftersom företag konstitueras och styrs av människor. Detta verkar vara centralt bland de drivkrafter att ta mer ansvar än vad lagen kräver även bland de enskilda skogsägarna. Många av drivkrafterna är som redan konstaterats, är grundade i skogsägarna som individer.

8 Diskussion

I detta kapitel diskuteras hur det empiriska materialet överstämmer med tidigare teori, vilka avvikelser som identifierats och studiens bidrag till utvecklandet av ny teori. Rubriksättningen i detta kapitel följer de forskningsfrågor som uppsatsen ämnar svara på. De är:

- Vilka drivkrafter finns för att ta ansvar utöver vad lagen kräver?
- Vilka hinder finns för ansvarstagande?

8.1 Vilka drivkrafter finns för att ta ansvar utöver vad lagen kräver?

En mängd olika drivkrafter identifierades bland skogsägarna och nu återstår att svara på hur väl de stämmer överens med den gängse teorin på området och hur den kan kompletteras.

8.1.1 Överensstämmelse med teorin

De drivkrafter som identifierats i det empiriska materialet stämde i viss grad överens med teorin. Nämnas bör dock att av de drivkrafter som identifierats är det ingen av skogsägarna som representerar samtliga, det vill säga vad som identifierats som en stark drivkraft för en person behöver inte vara motiverande för en annan. Det motiv som finns påverkar ansvar, men det kan även vara en funktion av flera drivkrafter. Personliga värderingar hos skogsägaren och egna moraliska uppfattningar påverkar i stor grad vilket ansvar hon/han tar, eller vilken inställning till ansvar som finns.

Den ekonomiska långsiktigheten är återkommande i intervjuerna och ett fundamentalt mål för majoriteten av skogsägarna. Ekonomisk långsiktighet är en grundförutsättning för ekonomisk hållbarhet, vilket är en av grundpelarna i ”triple bottom line” perspektivet (jmf Marrewijk, 2003). Även om skogsägarnas motiv till ekonomisk långsiktighet ofta var förknippade med interna drivkrafter eller sökandet efter en balans mellan vinst och vad som de anser är etiskt riktigt, och det är ägarna, i detta fall skogsägaren själv, som bestämmer lönsamhetskravet. Men finns det ingen motsättning mellan deras företags ekonomiska mål och det ekonomiska ansvar som Buchholtz och Carroll (2008) beskriver som mer övergripande samhällsmål.

Nystad och Haugland Smith (2006) menar att i företagens praktiska verklighet kommer vissa intressenter prioriteras. I intervjuerna framgår det att i skogsägarnas vardag är olika intressenter inget som direkt beaktas, det vill säga det är inga andra personer än ägarna som påverkar företagets verksamhet. Dock görs en prioritering mellan alternativ, inte utifrån vad intressenter tycker, utan mellan egna intressen, vilket även kan sammanfalla med en intressents önskemål. Exempelvis, den skogsägare som är naturintresserad kommer att ta miljöhänsyn i större utsträckning än någon som inte är det, och den som är kulturintresserad kommer ta hänsyn till det. Detta är något som en av skogskonsulenterna håller med om – att intresse ofta kan vara en stark drivkraft för att bevara de kulturella värden som finns i skogen.

8.1.2 Avvikelser från teorin

Det är fortfarande ett mycket stort hopp mellan teorin om CR i företag och det som framkommit om de företag som undersökts i denna studie. Vad kan det bero på?

En tolkning är att CR är kontextberoende (vad som förväntas av företaget är olika från olika branscher) och dels för att skogen i sig har olika värden för olika personer. Jenkins (2006) menar att det är missvisande att ta teorier om stora företag och förminska dem och applicera dem på små företag, men det är lika missvisande att ta CR teorier från små företag och applicera dem på en enskild skogsägare. Det kan ha att göra med att skogsföretagande skiljer sig från andra typer av företagande och "corporate" i CR på denna nivå ifrågasättas, eftersom skogsägaren och företagsledaren är ofta en och samma person. De är svåra att skilja åt eftersom "skogsägare" är en del av den personliga identiteten och finns i familjen, därför gör de ingen skillnad mellan personen och företaget; "skogsägare" är så att säga företaget. För det andra är den produkt som skogsägaren producerar och säljer något som den ändå får en avsättning för oavsett hur skogen har skötts.

I den teoretiska bakgrunden beskrivs hur CR i stora företag ofta en konsekvens av förväntningar eller påtryckningar från företagens intressenter. Ett företag som då visar på ökat ansvar skulle då, teoretiskt, få flera ekonomiska fördelar. För skogsägaren finns inga ekonomiskt incitament att ta mer ansvar än vad lagen kräver, och de verkar heller inte uppleva att det finns förväntningar från allmänheten på att de ska ta något sådant ansvar. En anledning kan vara att skogsägarna är ganska anonyma och att allmänheten inte alltid vet vem som äger skogen. Dessutom så är de många som äger relativt lite skog var, vilket gör att den som vill påverka ansvarstagande i skogen kan ha valt att i första hand vända sig till stora skogsbolag som äger större arealer. Då kan de påverka skötseln av större arealer utan att behöva utöva påtryckningar mot mer än en enda ägare och dessutom så är det de stora skogsbolagen som utför mycket av avverkningarna hos de enskilda skogsägarna.

För de stora skogsbolagen har CR-arbetet enligt andra studier handlat det mycket om varumärkesbyggnad (Mikkilä, 2008). Att ägna sig åt CR av varumärkesskäl är inte aktuellt för en enskild skogsägare. Det är till att börja med så, som tidigare konstaterats, att de får avsättning för sin skog hur de än sköter den. Enligt SVO har 31 % av skogsägarna avverkat under lagkraven mellan årsskiftena 2006/2007 och 2008/2009 (www, Skogsstyrelsen, 2, 2010). Rimligtvis har timret också kunnat säljas utan problem. Skogsägaren behöver inte utmärka sig genom ett varumärke för att sälja sin produkt - så CR av den orsaken är uteslutet.

Skogsägare kan alltså sälja sin produkt även fast de inte tagit hänsyn mer än vad lagen kräver. Hur kommer det sig att de kan det när stora skogsbolag tydligen ägnar sig åt CR av varumärkesskäl. En förklaring är att den enskilda skogsägaren är del av en värdekedja i vilken den befinner sig så långt bort från kunden som de kan komma. De riskera inte att konsumenter bojkottar deras virke eftersom de inte säljer direkt till slutkunder, men det gör den som sitter i andra änden på kedjan. Detta kan också vara ett problem från skogsbolagens sida som vill kunna möta de krav som konsumenter har på att pappret de köper ska vara producerat av skogsråvara som är miljömärkt eller liknande. Men de påtryckningar som har riktats mot stora skogsbolag har haft den positiva effekten att de avverkar med mer miljöhänsyn hos de enskilda skogsägarna, det är något som både skogsägare och experter säger. Entreprenörerna som sköter avverkningarna vet sällan vilken skog som är certifierad eller inte. Då, menar SVO, tillämpar de avverkningsmetoder med ökad miljöhänsyn och den enskilda skogsägaren får fördelarna

utan att betala extra för det. Detta kan ses som ett exempel ”free-rider”-problemet som miljöekonomisk litteratur beskriver (jmf Söderqvist *et al.*, 2004).

Det verkar heller inte finnas så starka ekonomiska incitament för skogsägarna att ta mer miljöansvar än vad lagen kräver. Enligt SVO är de ekonomiska sanktionerna mot den som bryter mot lagen i detta avseende är sällsynta. Detta trots att en skogsägare som har certifierat sin skog med FCS eller PEFC får mer betalt för virket. De anledningar som skogsägarna har angett är i stil med att ”jag har ju en grön skogsbruksplan, så det känns inte aktuellt just nu” eller ”jag är emot certifiering”. Med det inte sagt att det inte kan finnas en ekonomisk förklaring som ligger i bakgrunden. Hade det varit mycket lönsamt att certifiera skogen hade de antagligen gjort de med tanke på att skogsägarna vill ha en långsiktig avkastning från skogen och att det låter på flera av dem som om de redan i dag skulle nå upp till de miljökrav som certifieringen ställer. En möjlig tolkning är att de inte tar så mycket miljöhänsyn som de vill låta påskina under intervjuerna och att de av den anledningen inte är så intresserade av att certifiera skogen då det skulle innebära en förändring i brukandet. En annan tolkning är att de inte har tid eller lust att sätta sig in i vad certifiering innebär eller vad som skulle krävas för att de skulle bli certifierade. Det är en del i intervjuerna som tyder på det.

Ytterligare en tolkning är att skogsägarna är ganska nöjda med den avkastning som skogen ger i dag och certifierar därför inte skogen. De har ett satisfierade beteende skulle den ekonomiskt pålästa säga. Det vill säga att de har en miniminivå för vilken avkastning som skogen ska ge och när de nått den så är de nöjda. Det finns flera saker som tyder på detta. Till att börja med så säger flera att de inte är ekonomiskt beroende av sin skog. De har ett annat arbete, eller så är skogen en del av en jord och skogsbruk i vilken skogen är något de arbetar med när det inte finns något att göra i jordbruket och/eller att skogen ses som en reserv som de tar av när det behövs tillskott av kapital för investeringar i byggnader eller liknande. Detta sammantaget gör att dessa skogsägare inte är tvungna att maximera vinsten som skogen avkastar och därför inte aktivt söker efter alternativ för att göra det. Följden blir att de inte certifierar skogen.

8.1.3 Komplettering av teorin

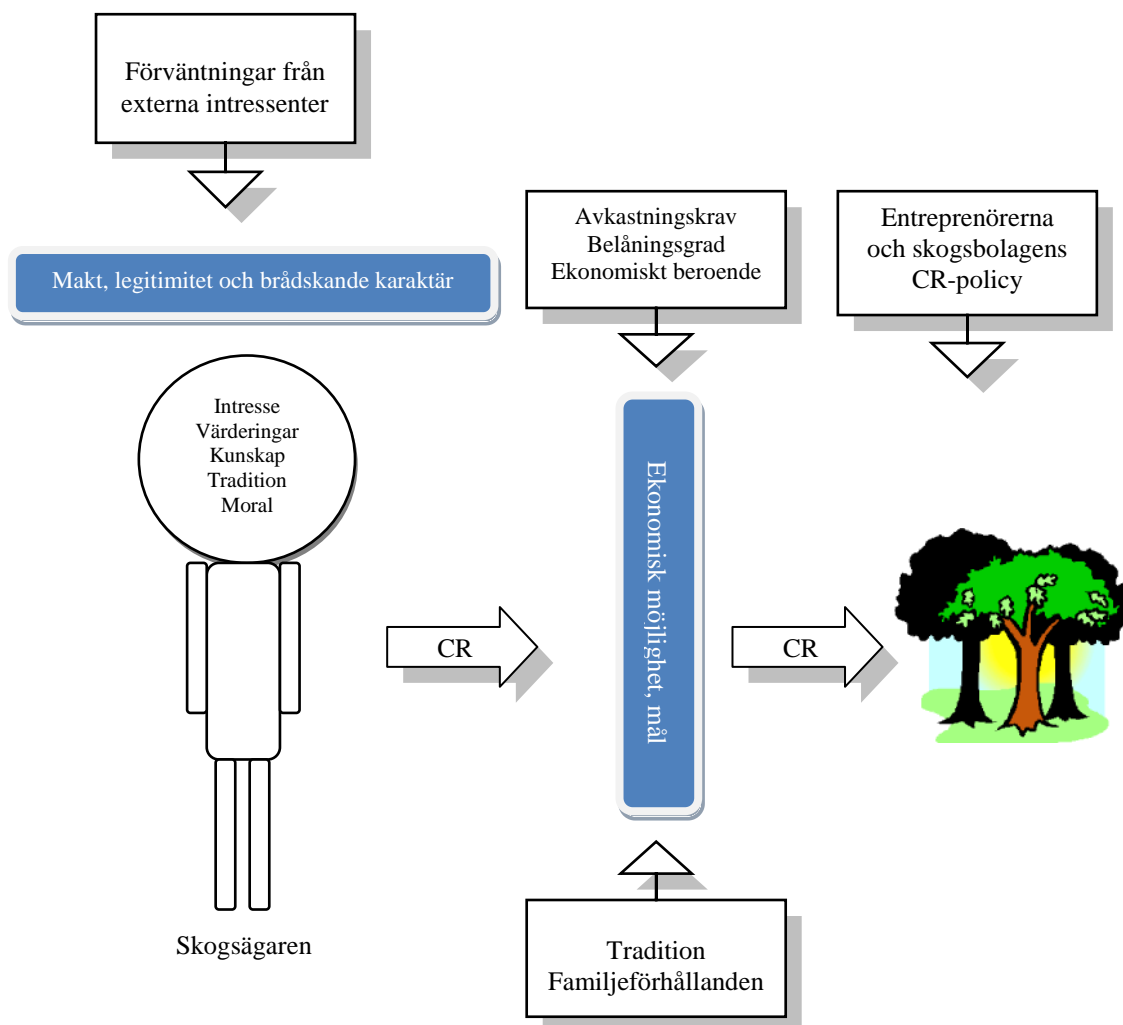
Teorierna om CR som har använts i denna studie har inte varit uppdelade mellan miljö, socialt och ekonomiskt ansvar så som de delats in i denna studie (se tabell 5). Det visar sig i denna studie att det är olika drivkrafter att ta ansvar på dessa tre områden. Det blir då fel om man klumpar ihop dem, det blir missvisande att säga att en drivkraft är viktig för att ta CR-ansvar om den i själva verket bara spelar in som drivkraft under miljöansvar, men inte under socialt ansvar. Det är möjligt att detta inte har någon betydelse för stora företag, men för de mycket små företag som undersökts i denna studie så visar det sig att det är olika drivkrafter som spelar in under de olika ansvarsområdena i CR (åtminstone mellan socialt och miljö) eftersom de är så beroende av personligt intresse och egna värderingar.

Tabell 5. Över identifierade drivkrafter för ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar. Markerade med stjärna är de drivkrafter som är interna och som kan härledas till skogsägarens värderingar.

Ekonomiskt ansvar	Socialt ansvar	Miljömässigt ansvar
Ekonomisk långsiktighet	Intresse och kunskap ★	Moral ★
Skogens makroekonomiska betydelse	Personlig koppling ★	Estetik ★
Familjen ★	Rekreativvärden ★	Naturintresse ★
Ekonomisk trygghet ★	Förvaltaransvar ★	Ekonomi
Skoglig kvalitet	Oro ★	Föregå lagkrav
Övriga värden som kräver ekonomiskt ansvar	Lokala förväntningar	Viljan att hänga med ★
Tradition ★	Tradition ★	Tradition ★

Denna kategorisering har även en praktisk fördel då den tabell (tabell 5) över drivkrafter som presenterats är jämförbar med den tabell (tabell 3) som SVO har som visar hållbart skogsbruk.

Ett bidrag till teorin som detta arbete utmynnat i är den teoretiska modell som förklarar hur de faktorer som upptäckts i studien påverkar ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar i skogsföretagande hos enskilda skogsägare. Den visas i figur 3 nedan.

Figur 3: Modell som förklarar hur olika faktorer påverkar CR.

Modellen i figur 3 visar hur det finns egenskaper hos skogsägaren som kan fungera som drivkrafter för CR. Intresse, värderingar, kunskap har visat sig kunna vara sådana

egenskaper. Ovanför skogsägarens huvud så visar modellen hur skogsägare blir påverkad av förväntningar från externa intressenter. De förväntningarna filtreras genom ett filter som bygger på Mitchell *et al.* (1997) där de intressenter som har mycket makt, legitimitet och förväntningar av brådskande karaktär kan påverka skogsägaren, resten filtreras bort (läs mer om intressentteori på sid 10-11). Från skogsägaren utgår CR-impulsen som en pil åt höger. Den symboliserar att det är skogsägaren själv som bestämmer över de CR-aktiviteter som företaget ska ägna sig åt. Impulsen träffar dock ett filter som är den ekonomiska verkligheten. För att CR-impulsen ska ta sig igenom filtret måste impulsen vara ekonomiskt möjlig och förenlig med de mål som skogsägaren har med sitt skogsbruk. Om det är ekonomiskt möjligt påverkas av hur beroende skogsägaren är av ekonomisk avkastning från skogen som kan påverkas av många saker, men exempelvis belåningsgrad, avkastningskrav som skogsägaren har och om skogsägaren har andra inkomstkällor än skogen. Vilka mål som skogsägaren har med sitt ägande påverkas av familjeförhållanden. Om skogsägaren har barn kan den ha som mål att lämna över till dem. Tradition är en annan sak som kan påverka vilka mål skogsägaren har. Den CR-impuls som tar sig igenom detta filter har förutsättningar för att bli verklighet. En ytterligare sak som påverkar vilken grad av CR som kan uppmätas i skogsägarens skog och som inte har med skogsägaren direkt att göra är den CR policy som den entreprenör eller det skogsbolag som avverkar har. Det syns i modellen längst upp i högra hörnet. De flesta skogsägare anlitar skogsbolag för att sköta avverkningar. Den hänsyn de tar när de avverkar i den enskilda skogsägarens skog påverkar den faktiska graden av hänsyn i skogen. Därför är denna påverkan delvis oberoende av skogsägaren. Tilläggas bör att skogsägaren kan förstöra den grad av hänsyn som skogbolagen tar genom att gå ut och exempelvis hugga ner högstubbar.

8.2 Vilka hinder finns för ansvarstagande?

Syftet med denna studie var att identifiera drivkrafter. Men vad som är viktigt att lyfta upp är vilka hinder som finns för ansvarstagande eftersom det kan säga något om drivkrafterna. Om det finns en mängd hinder så spelar det ingen roll hur starka drivkrafterna för CR är, skogsägaren kommer i då värsta fall inte ta mer ansvar än vad lagen kräver trots att de kanske egentligen vill det. Utöver att identifiera drivkrafter som inte hittats tidigare så är detta det teoretiska bidrag som denna uppsats ger. Då hinder för CR är branschspecifika till viss del finns lite att hämta av teori på detta område. Här presenteras vad som framkommit i denna studie. De hinder som skogsägare och experter har pekat ut var relativt genomgående och rörde alla de tre områdena socialt, ekonomiskt och miljömässigt ansvar.

Stigande skogsfastighetspriser

De stigande skogsfastighetspriserna är något som kan skapa problem för den ekonomiska hållbarheten och miljövärdena på lång sikt. När priserna på skog öka så kan det skapa problem vid arvsskifte om barnen vill lösa ut varandra. De kanske inte har råd och skogen måste säljas helt eller delvis. Om ett barn lyckas köpa ut de andra så riskerar belåningen på fastigheten vara hög vilket i sin tur kan leda till ökat avkastningskrav och ökad produktionsinriktning. Detta riskerar att försämra naturhänsynen i skogsbruket. Både skogsägare och skogskonsulenter har pekat på detta samband. Vad som också kan vara en risk med detta är att produktionsenheterna blir mindre när arvingar säljer en del av skogsinnehavet på grund av det höga priset. Detta kan hota rationaliteten i skogsbruket då mindre enheter är dyrare att producera timmer på. Detta skulle kunna avhjälpas med ökat samarbete mellan skogsägare vad gäller samordning av avverkningar och skogsbilvägar.

Äganderätten hotas

Upprättande av naturreservat upplevs som ett problem av flera eftersom de upplever att äganderätten kan tas ifrån dem. Detta är ett hinder för långsiktigheten i ägandet och därför den ekonomiska hållbarheten snarare än ett hinder för sociala värden eller miljön, som ju själva upprättandet av naturreservat är till för att skydda. Detta kan dock paradoxalt nog också fungera som ett hinder för skogsägarnas miljöansvarstagande. De som är måna om att inte få ett naturreservat eller biotopskydd på sina ägor kan sköta sin skog på ett sådant sätt att höga naturvärden ”försvinner” eller aldrig uppkommer. Ingen av de intervjuade skogsägarna har gett uttryck för detta dock.

Allemansrätten

En känsla av att allt fler missköter sig och har feltolkat vad allemansrätten innebär kan vara ett hinder för att skogsägarna tar socialt ansvar, menar flera skogsägare. Rekreativt värde är viktigt för flera av skogsägarna och något som de värnar om. Skogens egenskap av kollektivt vara gör det heller inte möjligt att utestänga allmänheten från att nyttja skogen för rekreation. Men det finns en risk att skogsägarna kommer hävda sin äganderätt mer än vad de gör i dag och försöka hindra allmänheten från att nyttja skogarna i framtiden på grund av den utvecklingen.

Ökad efterfrågan på billig energi

En ökad efterfrågan på biobränsle medför en risk för minskad miljöhänsyn. Detta är något som både skogskonsulenter och skogsägare ser som en risk. Samtidigt som det naturligtvis innebär en möjlighet för skogsägarna att tjäna pengar.

9 Slutsatser och förslag till vidare forskning

Syftet med denna uppsats var att identifiera faktorer som påverkar ansvarstagande i företagsverksamheten hos skogsproducenter. Kapitlet är strukturerat med underrubriker för att ge återkoppling på de forskningsfrågor som ställdes början av arbetet. Kapitlet avslutas med förslag på vidare forskning.

9.1 Vilka faktorer påverkar ansvarstagande

Vad studien visat är att det finns en mängd olika drivkrafter som påverkar skogsägare att ta mer ansvar än vad lagen kräver. En sammanfattning av dem visas i tabell 5.

Tabell 5. Identifierade drivkrafter för ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar. De drivkrafter som är interna och som kan härledas till skogsägarens värderingar är här markerade med stjärna

Ekonomiskt ansvar	Socialt ansvar	Miljömässigt ansvar
Ekonomisk långsiktighet	Intresse och kunskap ★	Moral ★
Skogens makroekonomiska betydelse	Personlig koppling ★	Estetik ★
Familjen ★	Rekreativvärden ★	Naturintresse ★
Ekonomisk trygghet ★	Förvaltaransvar ★	Ekonomi
Skoglig kvalitet	Oro ★	Föregå lagkrav
Övriga värden som kräver ekonomiskt ansvar	Lokala förväntningar	Viljan att hänga med ★
Tradition ★	Tradition ★	Tradition ★

En slutsats som kan dras av studien är att de drivkrafter för att ta ansvar är övervägande interna och kan härledas till skogsägaren som individ (dessa drivkrafter är markerade med stjärna). Skogsägarna ger uttryck för att de har ett moraliskt ansvar att sköta skogen på ett bra sätt och att de strävar efter att balansera ekonomi och hänsyn om miljö och sociala värden. Var de olika skogsägarna lägger vikt på ekonomi och hänsyn kan bero på faktorer som exempelvis intresse för djur och natur eller kulturhistoria.

Det finns också ekonomiska drivkrafter att ta mer miljöansvar. Det handlar om att certifiera skogen för att få mer betalt. Detta är dock inte något som verkar vara en stark drivkraft då flera av dem som certifierat sin skog nämner andra orsaker till att de valde att certifiera den. De nämner bland annat att föregå lagkrav som en sådan drivkraft. Det finns inget som tyder på att det finns några ekonomiska drivkrafter att ta socialt ansvar i skogen. De upplever inte heller att det finns förväntningar på att de ska underlätta för allmänheten på något sätt. Av vissa upplevs allmänheten som ett problem, som förstör och skräpar ner.

Skogsägarna säger att deras ekonomiska mål med skogen är långsiktiga. De vill ha en rimlig avkastning på lång sikt och har inte sällan som övergripande mål att någon gång i framtiden lämna över fastigheten till sina barn. Detta sätter upp gränser för vad som är möjligt att göra med fastigheten. Exempelvis kan de inte sälja fastigheten hur som helst eller sköta den på ett sådant sätt att det endast finns ungskog. Detta kan fungera som en garant för ett långsiktigt ekonomiskt hållbar skogsbruk.

Vad som också har visat sig är att det är missvisande att klumpa ihop drivkrafter för ansvar för olika värden. Det är inte samma drivkrafter som gör att skogsägarna tar socialt ansvar och miljöansvar. Det kan vara samma, men att prata om drivkrafter för CR i detta sammanhang är inte korrekt. Den uppdelning mellan ansvar för ekonomiska, sociala och miljövärden som denna undersökning haft är därför att föredra.

Slutligen så upplever inte skogsägarna att det finns några specifika intressenter som har förväntningar på hur de ska sköta sina skogar. I det fall det finns förväntningar så lyssnar de, men förlitar sig på sin egen och familjens uppfattning om vad som är rätt och fel. Detta kan ha att göra med att skogsägarna i alla fall får avsättning för sin produkt oavsett hur de hanterar dessa förväntningar. Vilka förväntningar som upplevs som viktiga beror även på intressenternas uppfattning av ”skogen” som plats. Intressenter som inte pratar skogsägarnas ”språk” väljer de flesta att inte lyssna på. Detta kan bero på att intressenterna saknar kunskap om skogsbruk eller att olika intressenter har olika uppfattningar om ”skogen”.

Andra faktorer som påverkar ansvarstagande utöver drivkrafter kan vara saker försvårar ansvarstagande. Det skogsägarna säger om detta handlar i stor utsträckning om faktorer som hindrar dem från ekonomiskt ansvarstagande.

9.2 Förslag på vidare forskning

Syftet med explorativ studie är att resultatet ska generera uppslag till ny forskning. Nedan ges ett antal förslag på vidare forskning på området.

En möjlighet för ytterligare forskning är att testa hela eller delar av den teoretiska modell som arbetet har utmynnat i.

I den här studien har ett litet urval av skogsägare i Uppsala län undersökts, det vore intressant att undersöka drivkrafter hos skogsägare på nästa nivå, region eller Sverige, i en kvantitativ studie.

Ett annat ämne som vore intressant att undersöka ytterligare är i hur stor utsträckning det ekonomiska beroendet påverkar miljöhänsynen. Är det så att desto mindre beroende skogsägaren är av skogen som ekonomisk resurs, desto mindre upplever skogsägaren att miljöhänsynen kostar.

Även andra ekonomiska förutsättningar kan undersökas. Exempelvis, om priset på skogsfastigheter ökar gör det att belåningsgraden generellt ökar, skogsägarna blir då mer beroende av avkastning från skogen för att betala ränta. Leder det då till upplevd ökad kostnad för miljöhänsyn? Eller gäller det omvända, att om värdet på tillgången stiger ökar då ansvarsviljan?

Som nämnts är CR kontextberoende och drivkrafterna är beroende av kontexten.

Flera studier har gjorts på större skogsbolags CR-åtaganden, men entreprenörernas inställning till ansvar har inte undersökts. Under denna studie förekom indikationer på att när lönsamheten är låg är minskar miljöhänsynen hos entreprenörerna. Att studera entreprenörernas syn på ansvarstagande skulle ytterligare bidra till att kartlägga CR i värdekedjan.

Referenser

Litteratur och publikationer

- Berggren, U. (2008) *Hållbart nyttjande av skog*. Jönköping: Skogsstyrelsen
(Tillgänglig på Internet:
<http://www.skogsvarsstyrelsen.se/forlag/meddelande/1564.pdf>)
- Bernes, C. (2001) *Läker tiden alla sår?: om spåren efter människans miljöpåverkan*, Stockholm: Naturvårdsverket förlag
- Beurden, P. & Gössling, T. (2008) The Worth of Values- A Literature Review on the Relation Between Corporate Social and Financial Performance. *Journal of Business Ethics*, vol. 82, nr. 2, s. 407- 424
- Boddy, D. (2008) *Management: an introduction*. 4. ed. London: FT Prentice Hall
- Buchholtz, A. K. & Carroll, A. B. (2008) *Business and society*. 7. ed. New York: Cengage Learning
- Clarkson, M.B.E. (1995) A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance. *The Academy of Management Review*, vol. 20, nr. 1, s. 92-117
- Coffey, A. & Atkinson, P. (1996) *Making sense of qualitative data: complementary research strategies*. Thousand Oaks, Calif.: Sage
- Deetz, S. A. (1995) Transforming communication, transforming business: building responsive and responsible workplaces, *Cresskill, N.J.: Hampton Press*
- Dahlsrud, A. (2008) How Corporate Social Responsibility is Defined: an Analysis of 37 Definitions, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, nr. 15, s. 1-13
- Freeman, E. (1984) *Strategic management: a stakeholder approach*. Boston [Mass.]: Pitman
- Friedman, M. (1970) New York Times, September 13, 1970.
- Gabzdylova, B., Raffensperger, J. & Castka, P. (2009) Sustainability in the New Zealand wine industry: drivers stakeholders and practices, *Journal of cleaner production*, vol. 17, nr. 11, s. 992-998
- Garriga, E., & Melé, D. (2004) Corporate social responsibility theories: Mapping the territory, *Journal of Business Ethics*, vol., 53, nr. 1-2, s. 51-71
- Grafström, M., Göthberg, P. & Windell, K. (2008) *CSR: företagsansvar i förändring*. (1. uppl.), Malmö: Liber
- Hemingway, C., & Maclagan, P., (2004) Managers' Personal Values as Drivers of Corporate Social Responsibility, *Journal of Business Ethics*, Vol. 50, nr. 1, s. 33-44

- Henderson, D. (2001) Misguided virtue: false notions of corporate social responsibility, *New Zealand Business Roundtable*
- Ingemarson, F. (2004) *Small-scale forestry in Sweden: owners' objectives, silvicultural practices and management plans*. Diss. (sammanfattning) Uppsala : Sveriges lantbruksuniversitet, 2004
Tillgänglig på Internet: <http://epsilon.slu.se/s318.pdf>
- Jacobsen, D. I. & Thorsvik, J. (2002) *Hur moderna organisationer fungerar. 2.*, [rev. uppl.] Lund: Studentlitteratur
- Jacobsen, D. I. (2002) *Vad, hur och varför: om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Lund: Studentlitteratur
- Jenkins, H. (2006) Small Business Champions for Corporate Social Responsibility, *Journal of Business Ethics*, vol. 67, nr. 3, s. 241–256
- Kotler, P. (2000) *Marketing management*. Millennium ed. [10. ed.] Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lindfelt, L.L. (2006) Making Sense of Business Ethics– About Not Walking the Talk, *EJBO Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, vol. 11, nr. 1, s.10 - 16
- Lukkarinen, J. (2010) *Ansvarsfulla partnerskap – tre fallstudier om hur skogsföretag och NGOs samarbetar med ansvarstagande*, Magisteruppsats i företagsekonomi, Uppsala, Sveriges lantbruksuniversitet
- van Marrewijk, M. (2003) Concepts and Definitions of CSR and Corporate sustainability, *Journal of Business Ethics*, vol. 44, s. 95–105.
- McGuire, J. B., Sundgren, A., & Schneeweis, T. (1988) Corporate social responsibility and firm performance, *Academy of Management Journal*, vol. 31, nr. 4, s. 854-872
- McWilliams, A. & Siegel, D. (2000) Corporate social responsibility and financial performance: correlation or misspecification? *Strategic Management Journal*, vol. 21, nr. 5, s. 603-609
- Mitchell, R., Agle, B. & Wood, D. (1997) Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts. *The Academy of Management Review*, vol. 22, nr. 4, s. 853-886
- Mikkilä, M. & Toppinen, A., (2008) Corporate responsibility reporting by large pulp and paper companies, *Forest Policy and Economics*. vol. 10, nr. 7-8, s. 500-506
- Murillo, D., & Lozano, J. (2006) SMEs and CSR: An Approach to CSR in Their Own Words, *Journal of Business Ethics*, vol. 67, nr. 3, s. 227-240

- Nystad, Ø., & Haugland Smith, K. (2006) Is the motivation for CSR profits or ethics?, Presenterat vid *The Corporate Responsibility Research Conference*, Trinity Collage Dublin, Ireland 4-5 September
- Panwar, R. & Hansen, E., (2008), *Corporate Social Responsibility in forest products industry*, Doctoral Thesis, OSU
- Patel, R. & Davidson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Perigot, F. & Rioja, D.F. (Red.) (2005) The Role of Business within Society, International Organization of Employers "Position Paper", s. 2-10
London: Institute of Economic Affairs
- Raditya, D., (2009), *Case studies of Corporate Social Responsibility (CSR) in forest products companies – and customer's perspectives*, Master's Thesis no 42, SLU
- Steurer R, Langer ME, Konrad A, Martinuzzi A, (2005) Corporations, Stakeholders and Sustainable Development I: A Theoretical Exploration of Business-Society Relations, *Journal of Business Ethics*, vol. 61, nr. 3, s. 263-281
- Suchman, M. C. (1995) Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, vol. 20, nr. 3, s. 571-610
- Söderqvist, T., Hammer, M. & Gren, I. (2004). *Samverkan för människa och natur: en introduktion till ekologisk ekonomi*. Lund: Studentlitteratur.
- Vidal, N. G. & Kozak, R. A. (2008) The recent evolution of corporate responsibility practice in the forestry sector, *International Forestry Review*, vol. 10, nr. 1, s. 1-13
- Welford, R., Chan, C., & Man, M., (2007), Priorities for Corporate Social Responsibility: a Survey of Business and their Stakeholders, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, nr. 15, s. 52-62

Internet

Miljömål, <http://www.miljomal.se>

1. Levande Skogar, Uppsala län, 2010-03-11,
<http://www.miljomal.se/Systemsidor/Regionala-miljomal1/?eqo=12&t=Lan&l=3>

Skogsstyrelsen, <http://www.svo.se>

1. *Snabb fakta om skogsnäringen i Sverige, 2010-05-10*
<http://www.svo.se/episerver4/dokument/sks/Statistik/Svenskskog/Svensk%20skog%20A4-joll.pdf>
2. *Regionala sektorsmål, 2010-05-17*
<http://www.svo.se/episerver4/templates/SNormalPage.aspx?id=39542>

3. *Miljöhänsyn i skogsbruket, tab. 6.26*, 2010-05-04,
<http://www.svo.se/epi-server4/dokument/sks/Statistik/dokumenten/Natur%20o%20miljo/Miljohansyn%20i%20skogsbruket/6-26%20tab.%20Milj%C3%B6h%C3%A4nsyn%20vid%20avverkning%20i%20relation%20till%20lagens%20krav.xls>

4. *Om Skogsstyrelsen*, 2010-05-06,
<http://www.svo.se/epi-server4/templates/SNormalPage.aspx?id=11845>

Personliga meddelanden

De Geer, H.

Professor i företagsetik

Föreläsning på Social Responsibility Day, *Företagens license to operate - omvärldsanalys*, Hotel Rival Stockholm. 2009-10-13,

Nyman, P.

GIS-expert, Skogsstyrelsen, enheten för geografisk information

E-mail, 2010-01-11

Wadstein, M.

Skogskonsulent, Skogsstyrelsen Östergötlands distrikt

E-mail, 2010-02-19

Bilaga 1: Intervjuguide

Börja med väldigt öppna frågor, smalna sedan av. Validera genom att vända på frågorna och be om förtydligande. Fokusera på att få fram svar på forskningsfrågorna och på att undersöka teorierna. Ställ även frågor som uppkommer under intervjun.

1. Berätta vad arbetet går ut på?
2. Tala om vad intervjun går.
3. Fråga om personen tillåter att samtalet spelas in.
4. Be personen presentera sig och påbörja intervjun.
5. FRÅGORNA
6. Berätta att vi har fått svar på alla frågorna.
7. Fråga om personen har något att tillägga.
8. Berätta att vi skriver ner intervjun och skickar den via e-post för validering.
9. Tacka för tiden!

Inledande frågor:

Ålder utbildning

Arv eller köp av fastigheten
Hur länge har ni haft den

Typ av produktion
Är skogen eller jordbruket det som är viktigast

Vilka mål:

Hur vill du att ditt skogsbruk ska utvecklas i framtiden
Hur kommer du att utveckla din fastighet i framtiden
Kommer du att låta den gå vidare till nästa generation
Upplever du att det finns någon målkonflikt
Miljö vs. Lönsamhet

Vad tycker du att din skog ger dig
Utöver pengar

På vilket sätt anser du att ditt företag påverkar samhället

På vilket sätt anser du att ditt företag påverkar miljön

Vad gäller brukandet av din fastighet
Anser du att du tar större miljöhänsyn än vad lagen kräver?

Har du gjort några åtgärder av miljöskäl
Har du gjort någon frivillig avsättning eller känner du till någon som har gjort det
Biotopskydd och frivilliga avsättningar

Intressenter

Är du medlem i någon skogsägarförening
Varför det
Hur påverkar det hur du sköter din skog

Arrenderar du till jakt
Vilka önskemål har de
Bedriver du någon viltvård

Hur ser du på allmänheten som rör sig i din skog
Gör du något för att underlätta för dem

Vilka lyssnar du på mest vad gäller skötseln av din skog

Vilka har åsikter om hur du ska sköta din skog eller företag, men som du väljer att inte lyssna på?

Har någon gång framfört kritik riktad mot hur du sköter din skog eller ditt företag

Kan du ge ett exempel

Varför tror du att de gjorde det

Hur bemötte du den kritiken

Vilka förväntningar riktar samhället mot ditt företag

Vad tror du att du skulle vinna på att hörsamma dessa

Finns det förväntningar från det lokala samhället riktade mot ditt företag

Varför eller varför inte hörsammar du dessa

Vilka anställer du för att sköta röjning

Vilka krav upplever du att lokalpolitiker riktar mot ditt skogsföretag

Vad ställer andra skogsbolag, såsom uppköpare och sågverk för krav på dig och ditt skogsbruk

Har du certifierad skog eller känner du till någon som har certifierat sin skog

Har det någon betydelse när du köper in tjänster

Vad är det som avgör vem du köper tjänster av?

Vad avgör vem du säljer virke till?

Har du hjälp av rådgivning

På vilket sätt påverkar det?

Har myndigheters krav och förväntningar på ditt skogsbruk förändrats över tiden

Har andelen utbor ökat i bygden

Hur ser du på det och vad tycker andra?

Hur ser du på de stora skogsbolagen och på hur de sköter sin skog?

Vilka är de största skillnaderna

Bilaga 2: Intervjupersoner

Tabell A. Företeckning över enskilda skogsägare som intervjuats

Namn	Postadress	Kategori	Datum intervju, Validerad	Certifierad
Mathias Fröstad	Bromma	Bor ej på fastighet > 250 ha	20/04-10 27/04-10	Nej
Ludvig af Ugglas	Uppsala	Bor ej på fastighet > 250 ha	19/04-10 26/04-10	Ja
Elisabeth Ljungberg	Stockholm	Bor ej på fastighet > 250 ha	28/04-10 05/05-10	Nej
Inger Tjäder	Uppsala	Bor ej på fastigheten 50-100 ha	09/04-10 16/04-10	Nej
Peter Udén	Uppsala	Bor ej på fastigheten 50-100 ha	14/04-10 21/04-10	?
Carl Banér	Örsundsbro	Bor på fastigheten > 250 ha	19/04-10 26/04-10	Nej
Per-Eide Svensson och Magnus Svensson	Vittinge	Bor på fastigheten > 250 ha	14/04-10 21/04-10	Ja
Bo Granvik	Uppsala	Bor på fastigheten 50-100 ha	26/04-10 03/05-10	Ja
Johan Öberg	Uppsala	Bor på fastigheten 50-100 ha	22/04-10 2029-04-10	Nej
Börje Haulin	Vittinge	Bor på fastigheten 50-100 ha	2012-04-10 2019-04-10	Ja

Tabell B. Antal enskilda skogsägare som intervjuats fördelat på skogsareal och boendeform

Indelning av enskilda skogsägare	skogsareal	
	50-100 ha	>250
Bor på fastigheten	3	2
Bor ej på fastigheten	2	3

Tabell C. Förteckning över de intressenter som intervjuats

Namn	Organisation	Befattning	Datum intervju, Validerad
Helena Ringblom	Skogsstyrelsen, Uppsala	Skogskonsulent Stf. distriktschef	8/4 – 10 15/4 – 10
Stefan Björklund	Skogsstyrelsen, Uppsala	Skogskonsulent	8/4 – 10 15/4 – 10
Frank Rangsmo	Skogsstyrelsen, Tierp	Skogskonsulent	15/4 – 10 22/4 – 10

Bilaga 3: Brev till skogsägare

Hej!

Vi är två studenter på Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala som läser sista terminen på Ekonomiprogrammet med naturresursinriktning. På uppdrag av Institutionen för skogens produkter skriver vi just nu vårt examensarbete om enskilda skogsägares inställning till ansvarstagande i skogsbruket.

Vi kommer under våren att intervjua ett antal enskilda skogsägare i Uppsala län och Du är en av de skogsägare som vi har valt ut. Vi hoppas att Du ställer upp och på så sätt hjälper oss att lyckas med vårt examensarbete. Intervjun kommer att ta ca en timme. Vi kommer förslagsvis hem till Er och har med oss fikabröd, eller träffas vi på någon plats som passar Er.

Nu undrar Du nog vad examensarbetet handlar om. Vad de stora skogsbolagen anser sig ha för samhällsansvar vet vi ganska bra vid det här laget, men de äger bara 50 % av Sveriges skog. Resterande hälft ägs av enskilda personer. Vad de tycker sig ha för ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar för sitt skogsbruk vet vi egentligen mycket lite om. Denna kunskapslucka behöver fyllas och Du kan hjälpa oss!

Under mars och april kommer vi att genomföra intervjuer med 10 till 15 enskilda skogsägare i Uppsala län och även med ett antal andra aktörer som har åsikter om ansvarstagande i enskilt skogsbruk. Skogsstyrelsen och Mellanskog är några av dem.

Vi hoppas att Du är intresserad av att delta. Våra tidigare erfarenheter är att liknande projekt har varit mycket givande för alla parter. På nästa sida finns ett antal frågor som Du kan fundera på redan nu. Om Du är intresserad sänder vi gärna ett exemplar av vårt examensarbete.

Vi kommer att höra av oss till Dig och höra om du kan ställa upp och boka en tid för intervju. Har Du frågor om detta så tveka inte att kontakta oss eller någon av våra handledare:

Cecilia Mark-Herbert, tel. 018-67 17 09
Cecilia.mark-herbert@ekon.slu.se

Lars Lönnstedt, tel. Tel: 018 - 67 24 96
Lars.Lonnstedt@prod.slu

Med vänliga hälsningar

Andreas Scheibenpflug
Tel: 073-786 05 42
a05ansc1@stud.slu.se

Per Lagerlöf
Tel: 070-454 80 01
e06pela1@stud.slu.se

Här är ett antal övergripande frågor som Du kan fundera på:

- Vad är de viktigaste nyttorna för Dig som din skog producerar? Exempelvis jaktmöjligheter, avkastning på kapital, rekreation.
- När du fattar beslut som rör brukandet av din skog, vem eller vilka är det som Du lyssnar på mest?
- Vilka har åsikter om brukandet av din skog men som du väljer att inte lyssna på?
- På vilket sätt anser Du att din verksamhet påverkar samhället och miljön?
- Upplever du att förväntningarna på hur du brukar skogen har förändrats från det att du ärvde/köpte den tills i dag? Hur ställer Du dig till det? Exempel: miljökrav, avkastning, närsamhället.